

TÖRTÉNELMI SZEMLE

A HUN-REN BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK FOLYÓIRATA

2025 | 1. SZÁM
LXVII. ÉVFOLYAM

Barabás Gábor
Władysław opolei herceg és a Přemysl–Árpád konfliktus

Szalai Ágnes
Somlyó végvárrá szervezése

Nagy Kornél
„Minden út Varsóba vezet”

Szulovszky János
Városi jelenség volt-e a kávéház Magyarországon a 19. század végén?

Balogh Róbert – Homor Péter
Nacionalizmus a magyarországi erdészetben, 1862–1913

L. Balogh Béni
Petru Groza ideológiai fordulata

Hantos-Varga Márta
A szentistváni állameszme mint „politikára alkalmazott kereszténység”

Perényi Károly
Félreértett források az ujguroktól Ulászlóig

Szerkesztők

TRINGLI ISTVÁN
felelős szerkesztő

FÓNAGY ZOLTÁN, NEUMANN TIBOR, OBORNI TERÉZ, ZAHORÁN CSABA
rovatvezetők

DETRE ANDRÁS
szerkesztőségi munkatárs

Szerkesztőbizottság

MOLNÁR ANTAL
elnök

BORHI LÁSZLÓ, ERDŐDY GÁBOR, FODOR PÁL,
GLATZ FERENC, BRANKO OSTAJMER, PÁLFFY GÉZA, PÓK ATTILA,
SOLYMOSI LÁSZLÓ, SZAKÁLY SÁNDOR, SZÁSZ ZOLTÁN,
VARGA ZSUZSANNA

A szerkesztőség elektromos postája:
tortenelmiszemle@abtk.hu

*Kérjük szerzőinket, hogy kézirataikat
a közlési szabályzatnak megfelelően készítsék el,
amely honlapunkon érhető el:
<http://www.tti.abtk.hu/kiadvanyok/folyoiratok/tortenelmi-szemle.html>*

A 2024-es évfolyam megjelentetését
a Nemzeti Kulturális Alap és a Magyar Tudományos Akadémia támogatja

Nemzeti
Kulturális
Alap

ISSN 0040-9634

TARTALOMJEGYZÉK

LXVII. évfolyam, 2025. 1. szám

TANULMÁNYOK

- Barabás Gábor** Barátból ellenség. Władysław opolei herceg és a Přemysl–Árpád–konfliktus a 13. század második felében 1
- Szalai Ágnes** Somlyó végvárra szervezése és az Apafi–korszak első éveinek központi kormányzata 31
- Nagy Kornél** „Omnes viae Varsaviam ducunt”/„Minden út Varsóba vezet”. A moldvai és az erdélyi örmény missziók ügye a 17. század utolsó harmadában (1668–1691) 51
- Szulovszky János** Városi jelenség volt-e a kávéház Magyarországon a 19. század végén? 81
- Balogh Róbert – Homor Péter** Nemzetépítő erdészek. Nacionalizmus a magyarországi erdészetben, 1862–1913 105
- L. Balogh Béni** „Te leszel a második Lenin”. Petru Groza ideológiai fordulata az 1920-as évek végén és az 1930-as évek első felében 127
- Hantos-Varga Márta** A szentistváni állameszme mint „politikára alkalmazott kereszténység”. Reformkatolikus megfontolások a politikai közösségről és a nemzetről az 1930-as és 1940-es években 147
- ### VITA
- Perényi Károly** Kis magyar keltológia. Félreértett források az ujuguroktól Ulászlóig 175

TANULMÁNYOK

BARÁTBÓL ELLENSÉG

Władysław opolei herceg és a Přemysl–Árpád-konfliktus a 13. század második felében

BARABÁS GÁBOR

FROM FRIEND TO FOE

Duke Władysław of Opole and the Přemysl–Árpád Conflict
in the Second Half of the 13th Century

The paper focuses on a particular aspect of thirteenth century Polish–Hungarian relations, the relationship between King Béla IV of Hungary and Duke Władysław of Opole, and more broadly on the role of the Piast coalitions in the Bohemian–Hungarian struggle for the so-called Babenberg heritage, i.e. the Duchies of Austria and Styria. The protagonist mentioned in the title, the ruler of the Silesian Duchy of Opole–Racibórz, first sided with the Hungarian king and waged war in Moravia in 1253. A few years later, however, he appeared on the side of the Bohemian ruler, Ottokar II, in the fighting, and from the Hungarian ruler’s point of view he went from friend to foe. The present paper seeks to explore the causes and circumstances of this change of sides, as well as the personality of the Duke of Opole, with an analysis of the effects of the turbulent relations between the Piast princes of the Polish duchies. Furthermore, the events of the conflict up to the death of Władysław around 1281 are also described in the text.

Keywords: Polish–Hungarian relations, King Béla IV, Duke Władysław of Opole, 13th Century

---

IV. Béla magyar király (1235–1270), ahogyan a 14. századi krónikakompozíció ismeretlen szerzője kellő mértéktartással megfogalmazta, „[b]ékés természetű ember volt ugyanis, hanem hadjárataiban és csatáiban a legkevésbé sem szerencsés”,¹ azonban ennek ellenére több jelentős konfliktus is kötődik a nevéhez. Jelen írás ezek közül az úgynevezett

---

Barabás Gábor, egyetemi docens, Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészeti- és Társadalomtudományi Kar, Középkori és Koraiújkorai Történelmi Tanszék. A tanulmány az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíj (BO/00173/24) támogatásával készült. Köszönettel tartozom Radosław Koteckinek és Adam Zapataknak, akik segítettek hozzájutni a lengyel forráskiadásokhoz és irodalomhoz.

- 1 *Képes Krónika*. Szerk. Szovák Kornél – Veszprémy László. Bp., 2004. (Millenniumi Magyar Történelem) 114. „Erat enim vir pacificus, sed in exercitibus et preliis minime fortunatus” – XIV. Saec. Chron. Comp. c. 178. In: *Scriptores rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum*. I–II. Ed. Emericus Szentpétery. Bp., 1999. [Reprint] I. 469.

Babenberg-örökségért, azaz az osztrák és stájer hercegségek megszerzéséért II. Ottokár cseh uralkodóval (1253–1278) folytatott vetélkedéssel,² illetve annak egy sajátos résztvevője, a lengyelországi Opolo [Oppeln, Opula] hercege, Władysław [Ulászló]³ által játszott szereppel foglalkozik. A sziléziai herceg ugyanis először a magyar király, majd néhány évvel később a cseh uralkodó oldalán tűnt fel a harcok során, aki mellett aztán végig kitartott. IV. Béla szempontjából tehát barátból ellenséggé vált. Elemzésünkben ezen pártváltás okait és körülményeit igyekszünk felderíteni, illetve bemutatni az eseményeket egészen Władysław haláláig. Ehhez elengedhetetlen, hogy alaposan vizsgálat alá vegyük a két rivális uralkodó szövetségi rendszereit, különös tekintettel a lengyel fejedelmek azokban játszott szerepére.

A lengyel részfejedelemségek kialakulása

Ez utóbbi szempont azért is kiemelkedő jelentőségű, mivel Lengyelország 1138, III. (Ferdeszájú/Krzywousty) Bolesław [Boleszló] fejedelem (1107–1138) halála óta a részfejedelemségek korszakát élte.⁴ Olyannyira, hogy a 13. század első felére a Piast-dinasztia különböző ágainak tagjai a III. Bolesław „végrendelete”⁵ nyomán kialakult három nagyobb hercegség (Kis-Lengyelország, Nagy-Lengyelország és Szilézia) mellett számos kisebb egység (Sandomierz [Szandomir, Sandomir], Kalisz, Mazóvia, Kujávia stb.) élén álltak, és szinte teljesen önállóan uralkodtak, valamint egymással is gyakorta konfliktusba kerültek.⁶ III. Bolesław úgynevezett „végrendelete”, illetve annak veleje egy évtizedekkel ké-

- 2 A konfliktusra összefoglalóan legutóbb lásd Rudolf Veronika: *Közép-Európa a hosszú 13. században. Magyarország, Csehország és Ausztria hatalmi és dinasztikus kapcsolatai 1196 és 1310 között*. Bp., 2023. (Arpadiana 15) 136–248.
- 3 A tanulmányban a ténylegesen használatban lévő magyar változattal nem rendelkező földrajzi- és keresztneveket lengyel, illetve cseh alakban használom.
- 4 Nora Berend – Przemysław Urbańczyk – Przemysław Wiszewski: *Central Europe in the High Middle Ages. Bohemia, Hungary and Poland, c. 900–c. 1300*. New York, 2013. 174–175., 205–208.; Adam Lubocki: *Lengyelország és Csehország a 13. század elején*. In: *Mongol invázió Európa ellen (1236–1242)*. Szerk. B. Szabó János – Uhrin Dorottya. Bp., 2022. 183–184.
- 5 A végrendelettel kapcsolatban összefoglalóan lásd Bagi Dániel: *Divisio regni. Országmegosztás, trónviszály és dinasztikus történetírás az Árpádok, Piastok és Přemyslidák birodalmában a 11. és a korai 12. században*. Pécs, 2017. 262–265.
- 6 Berend–Urbańczyk–Wiszewski: *Central Europe*, 174–175.

sőbbi keletkezéssű forrás, III. Ince pápa (1198–1216) egy 1210. évi oklevele⁷ alapján ismert.⁸ E szerint a krakkói hercegi központ, illetve azzal együtt a *senior dux*, illetőleg a *princeps* titulus a család legidősebb férfi tagját illette meg, azaz a principátus és a szeniorátus elvének kellett volna érvényesülnie.⁹

III. Bolesław halála után ennek megfelelően a legidősebb fiú, II. (Számúzótt/Wygnaniec) Władysław (1138–1146) diszponált Szilézia, Kis-Lengyelország, Nagy-Lengyelország keleti és Kujávia nyugati fele, valamint Gdańsk környéke felett. Öccsei, IV. (Göndörhajú/Kędzierzawy) Bolesław és III. (Öreg/Stary) Mieszko Mazóvia, valamint Kujávia keleti fele, illetve Nagy-Lengyelország nyugati része felett rendelkeztek hatalommal.¹⁰ A helyzet azonban már néhány évvel később, 1146-ban megváltozott, amikor is testvérei elűzték az országból II. Władysławot, aki hiába igyekezett támogatást szerezni a visszatéréshez II. Vladislav cseh fejedelemtől (1140/1158–1172), majd III. Konrád német királytól (1138–1152), végül III. Jenő pápától (1145–1153). Kis-Lengyelország, Krakkó és ezzel a *senior dux* cím IV. (Göndörhajú) Bolesław (1146–1173) kezébe került. Őt 1173. évi halála után öccse, III. (Öreg) Mieszko (1173–1177, 1191, 1198–1199, 1201)¹¹ váltotta fel, aki sikertelenül igyekezett hatalmát az időközben kialakult többi fejedelemségre is kiterjeszteni. 1177-ben legfiatalabb testvérével, II. (Igazságos/Sprawiedliwy) Kázmérral (1177–1194),¹² unokaöccsével, Opolei Jarosławval, illetve saját fiával, Odonnal támadt konfliktusa.¹³ A 12. század utolsó két évtizedét III. (Ferdeszájú) Bolesław még életben lévő két fia, Öreg Mieszko és Igazságos Kázmér, illetve utóbbi 1194. évi halála után annak fia, I. (Fehér/Biały) Leszek

7 „... dux Polonie certam dederit singulis filiorum suorum in Polonia porcionem, principalem civitatem Cracon, maiori natu reservans instituit, ut semper, qui esset de ipsius genere prior natu, civitatem teneret eandem ita, quod, si maior decederet vel cederet iuri suo, qui post eum de toto genere maior esset, ipsius civitatis possessionem intraret.” *Die Register Innocenz' III.* I–XV. Hrsg. Othmar Hageneder et al. Graz et al. 1964–2022. XIII. 148–149. 82. sz. Lásd Benedykt Zientara: *Heinrich der Bärtige und seine Zeit.* München, 2002. (Schriften des Bundesinstituts für Kultur und Geschichte der Deutschen im östlichen Europa 17) 162–164. A végrendelettel kapcsolatban alapvető munka: Gerard Labuda: Testament Bolesława Krzywoustego. In: *Opuscula Casimiro Tymieniecki septuagenario dedicata.* Ed. Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk. Poznań, 1959. 171–195. A végrendelet megjelenésére a lengyel historiográfiában lásd Marek Derwich: Testament Bolesława Krzywoustego w polskiej historiografii średniowiecznej. *Acta Universitatis Wratislaviensis* 499 [Historia 33] (1980) 113–153.

8 Wincenty Kadłubek krakkói püspök a 13. század elején írt krónikája bemutatja a végrendelet területi vonatkozásait is. *Magistri Vincentii dicti Kadłubek Chronica Polonorum/Mistrza Wincentego Zwanego Kadłubkiem Kronika Polska.* Ed. Marian Plezia. Kraków, 1994. (Monumenta Poloniae Historica. Nova Series 2) 118–120.; *Die Chronik der Polen des Magisters Vincentius/Magistri Vincentii Chronica Polonorum.* Hrsg. Eduard Mühle. Darmstadt, 2014. (Ausgewählte Quellen zur Geschichte des Mittelalters 48) 278–281. Lásd még Bagi: *Divisio regni*, 262–263.

9 Lubocki: Lengyelország, 183–184.; Berend–Urbańczyk–Wiszewski: *Central Europe*, 174–175.

10 Józef Dobosz: *Kazimierz II Sprawiedliwy.* Poznań, 2014. 11–38.; A. Bruce Boswell: The Twelfth Century. From Growth to Division, 1079–1202. In: *The Cambridge History of Poland. From the Origins to Sobieski (To 1696).* Ed. W. F. Reddaway et al. New York, 1978. 50–51.; Jerzy Lukowski – Hubert Zawadzki: *A Concise History of Poland.* Cambridge, 2019. [3rd ed.] (Cambridge Concise Histories) 3–14.; Zientara: *Heinrich der Bärtige*, 90–92.; *Piastowie. Leksykon Biograficzny.* Ed. Stanisław Szczur – Krzysztof Ożóg. Kraków, 1999. (Leksykon Historii i Kultury Polskiej) 107–115., 173–179., 357–362.

11 *Piastowie*, 107–115.

12 Uo. 173–179.

13 Uo. 112., 173–174.

(1198-tól – több részletben – 1227-ig),¹⁴ majd 1202-től Öreg Mieszko fia, III. (Hosszúlábú/Laskonogi) Władysław (1202–1206, 1228–1229),¹⁵ valamint II. (Száműzött) Władysław fia, IV. (Görbelábú/Platonogi) Mieszko (1173–1211)¹⁶ vetélkedése jellemezte. Az idea, hogy a legidősebb rokon legyen a *princeps*, a gyakorlatban nem tudott mindig érvényesülni, a kis-lengyelországi és sandomierz-i világi elit és az egyház támogatásának megszerzése vált döntő faktorrá Krakkó birtoklása szempontjából.¹⁷

Az Opole–Racibórz–i Hercegség

A 12. századi politikai és területi változások részletekbe menő bemutatására e helyütt nem vállalkozhatok,¹⁸ témánk szempontjából a továbbiakban Sziléziára kell fókuszálnunk. A területet 1146-ban az újdonsült *senior dux*, IV. (Göndörhajú) Bolesław fennhatósága alá került, egészen addig, amíg a hatalmától testvérei által megfosztott II. (Száműzött) Władysław fiai, I. (Magas/Wysoki) Bolesław (1163–1201)¹⁹ és IV. (Görbelábú) Mieszko I. (Barbarossa) Frigyes német uralkodó (1152/1155–1190) támogatásával 1163-ban elnyerték a hercegség feletti hatalmat.²⁰ Ennek folyományaképp Sziléziában I. (Magas) Bolesław wrocławai [Boroszló, Breslau] hatalmi centruma mellett a 12. század utolsó harmadában öccse, Görbelábú Mieszko uralma alatt Racibórz-ban [Ratibor], valamint legidősebb fia vezetésével Opolében is fejedelmi központok jöttek létre.²¹ 1202-ben, az opolei fejedelem, egyben 1198-tól wrocławai püspök, Jarosław (1173–1201),²² majd apja, a Wrocławban uralkodó I. (Magas) Bolesław halála után a Racibórz felett diszponáló IV. (Görbelábú) Mieszko megszerezte az Opole feletti ellenőrzést is,²³ így a két hercegség, Racibórz és Opole 1281/1282-ig, jelen írás főszereplőjének, Władysławnak a haláláig egyesült.²⁴ Szilézia északi része (Alsó-Szilézia) Wrocław központtal I. Bolesław, majd fia, I. (Szakállas/Brodaty)

14 *Piastowie*, 181–187.

15 Uo. 122–128.; Maciej Przybył: *Władysław Laskonogi*. Poznań, 1998.

16 *Piastowie*, 712–714.; Norbert Mika: *Mieszko. Książę raciborski i pan Krakowa – dzielnicowy władca Polski (ok. 1142–1211)*. Kraków, 2010.

17 Berend–Urbańczyk–Wiszewski: *Central Europe*, 175., 224–225.; Boswell: *The Twelfth*, 51., 54–55.; Dobosz: *Kazimierz II*, 101–203.; Lukowski–Zawadzki: *A Concise History*, 14–15.; Zientara: *Heinrich der Bärtige*, 99–102., 105–113.

18 Lásd Boswell: *The Twelfth*, 51–55.

19 *Piastowie*, 363–368.

20 Boswell: *The Twelfth*, 52.; Stanisław Rosik: *The Formation of Silesia (to 1163). Factors of Regional Integration*. In: *The Long Formation of the Region Silesia (c. 1000–1526)*. Ed. Przemysław Wiszewski. Wrocław, 2013. (Cuius regio? Ideological and Territorial Cohesion of the Historical Region of Silesia [c. 1000–2000] 1) 43.; Lukowski–Zawadzki: *A Concise History*, 14.; Zientara: *Heinrich der Bärtige*, 93.

21 Berend–Urbańczyk–Wiszewski: *Central Europe*, 225.; Marcin Pauk – Ewa Wólkiewicz: *The Administrative Structure of Silesia as a Determinant of Legal and Constitutional Cohesion (12th–15th century)*. In: *The Long Formation*, 65–69.; Boswell: *The Twelfth*, 53–54.; Zientara: *Heinrich der Bärtige*, 95–100., 105.

22 *Piastowie*, 372.

23 Przemysław Wiszewski: *Henryk II. Pobożny Biografia polityczna*. Legnica, 2011. 21–22.; Zientara: *Heinrich der Bärtige*, 110–112.; *Piastowie*, 713–714.

24 A. Bruce Boswell: *Territorial Division and the Mongol Invasions, 1202–1300*. In: *The Cambridge History of Poland*, 99.; *Piastowie*, 723. A továbbiakban az egyesített hercegségre utalok, amikor Opole kerül említésre.

Henrik (1201–1238) kezében volt.²⁵ Görbelábú Mieszko 1211. évi halála után fia, Kázmér [Kazimierz Opolski] került az Opole-Racibórz-i Hercegség élére.²⁶ Az ő fiatalabb fia volt a már többször említett Władysław, aki bátyja, II. (Kövér/Otyły) Mieszko (1230–1246) 1246-os halála után vált Opole és Racibórz hercegévé.²⁷

Władysław családját, elsősorban szüleit illetően számos, többé-kevésbé nehezen tisztázható kérdéssel kell megbirkóznia a kutatóknak, amelyek között több magyar vonatkozás is akad. A legújabb kutatások alapján ugyanis nem a korábban vélelmezett kalisz-i, majd nagy-lengyelországi herceg, Władysław Odonic,²⁸ hanem Opolei Kázmér volt az a Piast uralkodó, aki egy későbbi – feltehetően hamis – magyar királyi oklevél²⁹ említése szerint részt vett II. András (1205–1235) kíséretében az 1217–1218. évi keresztes hadjáratban.³⁰ Kázmér a Piast hercegek 13. század eleji belharcaiban³¹ kezdetben a Krakkót, és így a *senior dux* címet is birtokló I. (Fehér) Leszek csoportosulásának (fiatal hercegek koalíciója: Leszek, testvére, Mazóviai Konrád, illetve Władysław Odonic és Kázmér) volt a tagja, Hosszúlábú Władysław, illetve talán részben saját unokatestvére, I. (Szakállas) Henrik ellenében.³² Ez a helyzet azonban az 1220-as évek második felében, a wrocławi herceg helyzetének megerősödésével, illetve a közte és Fehér Leszek, valamint Hosszúlábú Władysław között kötött 1217-től némi feszültséggel fennálló szövetség után megváltozott, és az opolei uralkodó egyre szorosabban együttműködött közvetlen szomszédjával.³³

Kázmér 1229 vagy 1230 májusában halt meg,³⁴ két fia, Mieszko és Władysław ekkor még gyermekek voltak, így anyjuk, Viola³⁵ régensként – önmagát Opole hercegnéjének címezve – igyekezett kezébe venni a hercegség irányítását. Ez azonban csak időlegesen sikerült, ugyanis I. (Szakállas) Henrik legközelebbi férfi rokonként – sikeresen – magának

25 Zientara: *Heinrich der Bärtige*, 129–157.

26 Jerzy Horwat: *Książęta górnośląscy z dynastii Piastów: Uwagi i uzupe na genealogiczne*. Ruda Śląska, 2005. 21–22.; *Piastowie*, 715–717.

27 *Piastowie*, 715.; Anna Grabowska: The Church in the Politics of the Duke of Opole Mieszko II Obese (1238–1246) in the Light of Diplomatic Sources. In: *Cogito, Scribo, Spero. Auxiliary Historical Sciences in Central Europe at the Outset of the 21st Century*. Ed. Martina Bolom-Kotari – Jakub Zouhar. Hradec Králové, 2012. 193.

28 Sławomir Pelczar: *Władysław Odonic. Książę wielkopolski, wygnaniec i protektor Kościoła (ok. 1190–1239)*. Kraków, 2018.; *Piastowie*, 131–136.

29 *Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikái jegyzéke/Regesta regum stirpis Arpadianae critico diplomatica*. I–II/4. Szerk. Szentpétery Imre – Borsa Iván. Bp., 1923–1987. (= RA) 843. sz.

30 Mikołaj Gładysz: *The Forgotten Crusaders. Poland and the Crusader Movement in the Twelfth and Thirteenth Centuries*. Leiden–Boston, 2012. (The Northern World 56) 161–173. Vö. Zientara: *Heinrich der Bärtige*, 212.; Horwat: *Książęta górnośląscy*, 24–26.; Kazimierz Jasiński: *Rodowód Piastów śląskich. Piastowie wrocławscy, legnicko-brzescy, świdniccy, ziebiccy, głogowscy, zagańscy, oleśniccy, opolscy, cieszyńscy i oświęcimscy*. Kraków, 2007. 502.

31 A konfliktusokra lásd Zientara: *Heinrich der Bärtige*, 159–170., 207–213.

32 1215-ben a hercegek együtt tettek fogadalmat a tervezett keresztes hadjáraton való részvételre. Nem elvetendő feltételezés szerint azért, hogy keresztesként pápai védelmet nyerve nagyobb biztonságban legyenek ellenfeleikkel szemben. Lásd Gładysz: *The Forgotten Crusaders*, 150–154.

33 Zientara: *Heinrich der Bärtige*, 207–208., 213–222., 252–253.; Władysław Dziewulski: *Bułgarka księżną opolską. Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka 24 (1969) 163–165.*; *Książęta i księżne Górnego Śląska: praca zbiorowa*. Ed. Antoni Barciak. Katowice, 1995. 69–70.; *Piastowie*, 716.

34 *Książęta i księżne*, 70.; Zientara: *Heinrich der Bärtige*, 280–281.; Horwat: *Książęta górnośląscy*, 23–24.; Jasiński: *Rodowód Piastów śląskich*, 501.; *Piastowie*, 717.

35 Violával kapcsolatban összefoglalóan lásd Barabás Gábor: *Viola opolei hercegnő és Kálmán szlavón herceg. Egy historiográfiai vita margójára. Világtörténet 37 (2015) 5–28.*

vindikálta a gyermekek gyámjának szerepét, ezzel együtt pedig az Opole-Racibórz-i Hercegség feletti hatalmat.³⁶ Viola ebben a helyzetben a pápaság segítségét is igyekezett felhasználni, a megkeresése kapcsán egyházi protektorok, a gnieznói érsek, illetve a wrocławai és az olomouci [Olmütz] püspökök mellett II. András fiatalabb fia, Kálmán szlavón herceg³⁷ kapta 1233 végén az özvegy és az árvák védelmének a feladatát az egyházfőtől, IX. Gergelytől (1227–1241).³⁸ Viola szándéka nem volt példa nélküli ebben az időben, Fehér Leszek özvegye, Grzymisława hasonló módon keresett támogatást az Apostoli Széknél. Nehezebb magyarázatot találni a magyar királyi herceg pápai megbízására, amivel kapcsolatban legfeljebb hipotézisekkel dolgozhatunk. Kiindulópontként kínálkozik Viola személye, akit a középkori lengyel elbeszélő források szintézisét elkészítő Jan Długosz 15. századi feljegyzése nyomán hagyományosan bolgár származásúnak tart a kutatás, azonban felmerült a ruszbeli, illetve magyar, esetleg dalmát eredet lehetősége is.³⁹ Utóbbi három feltételezés mindegyike magyarázatul szolgálhatna Kálmán pápai megbízásának hátterére, azonban további források híján a kérdést nyitva kell hagynunk.

Szakállas Henrik a pápai beavatkozás nyomán elismerte Opolei Kázmér idősebb fiának, Kövér Mieszkónak az örökjogát Opole vonatkozásában, de megtartotta ellenőrzését a hercegség felett.⁴⁰ Mieszko 1238 végén vagy 1239-ben, de mindenképp Szakállas Henrik halála után szerezte meg az opolei területek feletti tényleges ellenőrzést az új wrocławai fejedelem, II. (Jámbor/Pobožny) Henrik (1238–1241)⁴¹ jóvoltából, míg anyja, valamint öccse, Władysław a – valószínűleg – már korábban, még Szakállas Henriktől megkapott, előtte Hosszúlábú Władysław, valamint Władysław Odonic birtokában lévő nagy-lengyelországi Kalisz és Ruda/Wieluń birtokában maradt.⁴² Bár Szakállas Henrik és Odonic között komoly konfliktus feszült az 1230-as években, Viola és Opolei Władysław Kalisz-t 1244-ig birtokolta, majd a helyzet 1246-ban változott meg gyökeresen, amikor Mieszko halála után, az elhunyt herceg végakarata értelmében a fiatalabb testvér elfoglalta helyét az Opole-Racibórz-i Hercegség élén.⁴³

36 Barabás: Viola, 9–10.; Zientara: *Heinrich der Bärtige*, 280–281., 289.; *Księżęta i księżne*, 89.

37 Kálmánra összefoglalóan lásd Font Márta – Barabás Gábor: *Kálmán (1208–1241). Halics királya – Szlavónia hercege*. Bp.–Pécs, 2017.

38 Barabás: Viola, 9–10.; Jerzy Rajman: Mieszko II Otyły księżę opolsko-raciborski (1239–1246). *Kwartalnik Historyczny* 100 (1993) 3. sz. 23–26.

39 Barabás: Viola, 10–22.

40 Zientara: *Heinrich der Bärtige*, 289.

41 Wiszewski: *Henryk II*.

42 Grabowska: *The Church*, 192–193.; Zientara: *Heinrich der Bärtige*, 161–162., 259–260., 289., 291.; Rajman: Mieszko II, 26–29.; *Księżęta i księżne*, 89., 120.; Jerzy Horwat: *Księstwo opolskie i jego podziały do 1532 r.: księżęta, miasta, Kościół, urzędy, własność prywatna*. Rzeszów, 2002. 34.; *Piastowie*, 722.

43 Grabowska: *The Church*, 193.; Rajman: Mieszko II, 35–37.; Zientara: *Heinrich der Bärtige*, 289–307.; *Księżęta i księżne*, 90., 120.; Horwat: *Księżęta górnośląscy*, 28–29.; Horwat: *Księstwo opolskie*, 36–37.; Wojciech Kozłowski: *The Thirteenth-Century Inter-Lordly System. Lordly Identity and the Origins of the Angevin-Piast Dynastic Alliance*. Kiel, 2020. 171. Anyjuk, Viola Cieszynt [Těšín, Teschen] kapta fiától.

A Babenbergek öröksége

Mieszko opolei herceg októberi halála előtt négy hónappal, 1246. június 15-én egy másik uralkodó, II. (Harcias) Frigyes (1230–1246), a Babenberg-dinasztia utolsó férfi tagja is életét vesztette a IV. Bélával folytatott, egyébként osztrák szempontból győztes Lajta menti csatában.⁴⁴ A megüresedő Osztrák és Stájer Hercegségek birodalmi hűbérnek számítottak, így természetesen II. Frigyes császár (1220–1250) intézkedett a betöltést illetően, helytartókat nevezve ki.⁴⁵ A vele komoly konfliktusban⁴⁶ álló IV. Ince pápa (1243–1254) ugyancsak akcióba lépett, mindenképpen meg akarta ugyanis akadályozni a Staufok térnyerését. Ebben a helyzetben érte őt IV. Béla kérése, aki feltehetően a magyar érintettség, II. (Harcias) Frigyes halálának körülményei nyomán jelentkezett be a területért.⁴⁷ Az egyházfő támogatta a magyar uralkodót, aki azért is volt kedvező helyzetben, mivel I. Vencel cseh király (1230–1253) fia, Vladislav morva őrgróf, aki felesége, II. (Harcias) Frigyes unokahúga, Gertrúd révén tartott igényt a hercegségekre, 1247-ben elhunyt.⁴⁸ IV. Béla azonban mégsem tett érdemi lépéseket, amire többféle lehetséges magyarázat kínálkozik. A magyar királyt a hagyományos felfogás szerint a Danyiil halicsi fejedelemmel fennálló szövetsége, illetve a mongol fenyegetés kötötte le, míg legutóbb Rudolf Veronika Raspe Henrik német ellenkirály halálának jelentőségére, illetve arra a körülményre hívta fel a figyelmet, hogy IV. Béla nem rendelkezhetett kellő számú támogatóval a hercegségekben.⁴⁹

Feltehetően ezen inaktivitás motiválhatta IV. Incét arra, hogy II. Frigyes herceg életben lévő nőrokonai, nővére, Margit, és unokahúga, a már említett Gertrúd felé forduljon a figyelme. Az egyházfő az utóbbi mellett foglalt állást, akit Badeni Hermann őrgróffal házasított össze. Ő azonban képtelen volt ténylegesen átvenni a hatalmat a hercegségekben, amely helyzet a helyi világi elit, a miniszteriálisok megerősödéséhez vezetett.⁵⁰ A magyar uralkodó két esetben aktivizálta magát katonai téren, 1248–1249-ban az I. Vencel cseh király és fia, Ottokár között kirobbant belharcban az előbbi oldalán vettek részt magyar csapatok, míg 1250-ben a magyar területre támadó miniszteriálisok, Haßbachi Henrik és a Preußel testvérek ellen vezetett a király hadat. Az azonban nem tűnik valószínűnek, hogy már ekkor hódító szándék vezérelte volna.⁵¹

44 Szűcs Jenő: *Az utolsó Árpádok*. Bp., 1993. 77.; Kristó Gyula: *Az Árpád-kor háborúi*. Debrecen, 1986. 133–134. II. Frigyes és Kövér Mieszko haláláról is beszámol Prágai Cosmas krónikájának folytatása. *Annalium Pragensium pars I. a. 1196–1278*. In: *Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum*. IX. Ed. Georg Henrich Pertz. Hannover, 1851. 172.

45 Rudolf: *Közép-Európa*, 138.

46 Legutóbb lásd Giuseppe Cusa: *Crusades in the Holy Roman Empire (Late 1220s to the Early 1250s)*. In: *Crusading Against Christians in the Middle Ages*. Ed. Mike Carr – Nikolaos G. Chrissis – Gianluca Raccagni. Cham, 2024. 249–251.

47 Rudolf: *Közép-Európa*, 139–140.

48 Uo. 140.

49 Uo. 140–141.; Senga Toru: IV. Béla külpolitikája és IV. Ince pápához intézett „tatár-levele”. *Századok* 121 (1987) 594–604.

50 Rudolf: *Közép-Európa*, 141–142.

51 Uo. 143–147.

Míndez azonban megváltozott 1250 végén, amikor előbb Badeni Hermann, majd maga II. Frigyes császár is meghalt, így az osztrák és a stájer hercegségek ténylegesen úr nélkül maradtak. A helyi miniszterialisos ebben a helyzetben a cseh trónörökösöz, a későbbi II. Ottokárhoz fordultak, aki 1252 februárjában feleségül vette Babenberg Margitot. Az unokahúg, Gertrúd az események alakulása folytán a magyar uralkodóhoz fordult, aki szövetségese, Danyiil halicsi fejedelem fiával, Romannal házásította őt össze.⁵²

A kialakuló cseh–magyar vetélkedés hamar fegyveres konfliktusba torkolt, IV. Béla, kíséretében Romannal, 1252 nyarán benyomult Ausztriába. A főserg hozzáfogott Bécs – végül sikertelen – ostromához, míg egy kisebb csapatrészt Stájerországra, a kunok pedig morva területekre támadtak. A magyar király a friss házások, Roman és Gertrúd felügyelete alatt hagyta a megszerzett területeket, majd hazatért. Romanék uralma azonban nem volt hosszú életű, Ottokár nem sokkal később nagyobb nehézségek nélkül visszafoglalta az elvesztett birtokokat.⁵³ Ezután került sor az első összecsapásra a jövőendő cseh uralkodó és IV. Béla szövetségesei között. A magyar király uralkodása kezdetétől erős Piastkapcsolatokkal rendelkezett. Öccse, Kálmán herceg felesége, ahogyan már említettem, Salomea, Fehér Leszek lánya volt, míg II. (Jámbor) Henrik sziléziai fejedelem elsőfokú unokatestvére volt anyai oldalról.⁵⁴ A Salomea öccse, Bolesław, illetve Béla lánya között 1239-ben létrejövő frigy hátterében mindkét nexus meghúzódhatott. Kinga legendája is kiemeli Salomea kezdeményező szerepét,⁵⁵ míg Wojcieh Kozłowski – véleményem szerint – meggyőzően érvelt amellett, hogy a házasság a mongol támadásra készülvén Béla oldaláról a II. (Jámbor) Henrikkel létrehozott szövetség megerősítését célozta.⁵⁶

Visszatérve a Přemysl–Árpád-konfliktusra, 1253 tavaszán Krakónál találkozott egymással IV. Béla veje, V. (Szemérmes/Wstydlivy) Bolesław (1243–1279)⁵⁷ krakkói és sandomierz-i fejedelem, valamint a halicsi szövetséges, az ebben az évben pápai jóváhagyással királyi címet szerző Danyiil, illetve annak fia, IV. Béla veje, Lev.⁵⁸ Az egyesült seregek

52 Rudolf: *Közép-Európa*, 153–154.; Font Márta: *Árpád-házi királyok és Rurikida fejedelmek. Érdekek találkozása és ütközése*. Bp., 2022. (Magyar Őstörténeti Könyvtár) 191–192.; Angelika Herucová: Vojná o Babenberské dedičstvo a Štefan V. *Historicky Časopis* 65 (2017) 6–7.; Martin Homza: Niekoľko poznámok o vladárskej sebareprezentácii Bela IV. na pozadí konfliktu o Babenberské dedičstvo. In: *INGENII LAUS. Zborník štúdií venovaný jubiliujúcemu prof. PhDr. Jánovi Lukačkovi, CSc.* Ed. Eva Benková – Marek Púčik. Bratislava, 2017. 113–115.; Dariusz Dąbrowski: Stosunki polityczne między królem Węgier Bełą IV, niekörtými książętami polskimi i Romanowiczami w latach 1242 – 1250 (ze szczególnym uwzględnieniem kwestii matrymonialnych). In: *Polska w kręgu polityki, kultury i gospodarki europejskiej*. Ed. Zbigniew Zyglewski. Bydgoszcz, 2007. 53–59.

53 Rudolf: *Közép-Európa*, 155–159.; Font: *Árpád-házi*, 192–193.; Homza: Niekoľko poznámok, 115.

54 I. (Szakállas) Henrik és Merániai Hedvig házasságára I. Zientara: *Heinrich der Bärtige*, 106–108.

55 Szent Kinga krakkói hercegnő élete és csodái. In: *Legendák és csodák (13–16. század). Szentek a magyar közép-korból*. II. Szerk. Madas Edit – Klaniczay Gábor. Bp., 2001. (Millenniumi Magyar Történelem. Források) 124–125.; Vita b. Kingae. In: *Catalogus Fontium Historiae Hungaricae*. I–IV. Ed. Albinus Franciscus Gombos. Bp., 1937. (= *Catalogus Fontium*) III. 2453. 5025. sz.

56 Wojcieh Kozłowski: The Marriage of Bolesław of the Piasts and Kinga of the Árpáds in 1239 in the Shadow of the Mongol Menace. In: *„In my spirit and thought I remained a European of Hungarian origin”. Medieval Historical Studies in Memory of Zoltan J. Kosztołnyik*. Ed. István Petrovics – Sándor László Tóth – Elanor A. Congdon. Szeged, 2010. (*Capitulum* 6) 79–100. Már Wertner Mór is említette a házasság mögött esetleg meghúzódó mongolelleses élt. Wertner Mór: *Az Árpádok családi története*. Nagy-Becskerek, 1892. 480–481.

57 *Piastowie*, 191–197.

58 Font: *Árpád-házi*, 107–108., 185., 193–194.; Dąbrowski: *Stosunki polityczne*, 53–63.

Morvaországot, elsősorban Opavát [Troppau] pusztították. Fontos kiemelni, hogy először vereséget szenvedtek, majd kisebb győzelmek ellenére sem tudtak egyesülni az Olomoucot ostromló IV. Bélával.⁵⁹ A két uralkodónak a magyar királlyal fennálló kapcsolata nem igényel különösebb tárgyalást, mindketten rokonságban álltak Bélával.⁶⁰ Bolesław mellett azonban egy másik lengyel herceg, Opolei Władysław is részt vett csapataival a hadjáratban,⁶¹ esetében már némileg bonyolultabb a kép. A *Halics-Volhíniai Évkönyv* tudósítása szerint az opolei herceg az Oderánál egyesült Bolesław és Danyiil seregeivel. Opava ostrománál Danyiil és Władysław összeszólalkozott, sőt, a narratíva szerint egyenesen utóbbi volt a hibás a katonai akció sikertelenségéért, méghozzá hamis előzetes információi, illetve a szükséges faanyag korábbi elhasználása miatt. Norbert Mika szerint ebben az esetben tudatos ferdítéssel van dolgunk, amely Danyiil felelősségét igyekszik kisebbíteni az opolei herceget bűnbakként felhasználva.⁶²

Opolei Władysław magyar kapcsolatai

Ezen a ponton Władysław részvételének okait kutatva térjünk vissza a herceg személyéhez, aki, ahogyan arra már fentebb utaltam, 1246-ban, bátyja, II. (Kövér) Mieszko halála után örökölte meg Opole és Racibórz hercegségeit. Az előző években az ifjabb herceg, illetve anyjuk, Viola a Nagy-Lengyelországhoz tartozó Kalisz és Wieluń területe felett diszponáltak. Ez elsősorban II. (Jámbor) Henrik sziléziai fejedelemnek volt köszönhető, azonban ő 1241 áprilisában életét vesztette a mongolokkal folytatott legnicai [liegnitzi] csatában.⁶³ A mongol invázió után tehát Opolei Władysławnak a korábban Nagy-Lengyelországot birtokló Władysław Odonic fiával, I. Przemysł-vel (1239–1257)⁶⁴ kellett szembenéznie. Ő az 1240-es évek második felében birtokba is vette a kérdéses területeket,⁶⁵ amelyet később testvére, Jámbor (Pobożny) Bolesław (1239–1279)⁶⁶ kapott meg. Az a Piast herceg, aki az 1250-es évek második felében IV. Béla Jolánta nevű lányát vette feleségül.⁶⁷ A szövevényes családi és diplomáciai kapcsolatok vonatkozásában érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy Przemysł és Opolei Władysław a későbbiekben rendezték kapcsolatukat, 1251-ben

59 Rudolf: *Közép-Európa*, 161–162.

60 Font: *Árpád-házi*, 107., 185.; Kozłowski: *The Marriage*.

61 „... dux Boleslaus Cracouie et dux Wladizlaus Opoliensis cum Ruthenorum exercitu terram Opaviensem vastaverunt...” *Annales Capituli Cracoviensis*. In: *Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum*. XIX. Ed. Georg Heinrich Pertz. Hannover, 1866. 600.; *Chronica Poloniae maioris*. Ed. Brigitta Kürbis. Warszawa, 1970. (*Monumenta Poloniae Historica. Nova Series* 8) 101. c. 106.; *The Galician-Volynian Chronicle*. Trans. Georg A. Perfecky. München, 1973. (*Harvard Series in Ukrainian Studies* 16) (= HVÉ) 64–65. Lásd Rudolf: *Közép-Európa*, 161.; Kozłowski: *The Thirteenth-Century*, 211–212.; Norbert Mika: *Walka o spadek po Babenbergach 1246–1278*. Racibórz, 2008. 41–43. Font Márta egy bizonyos nagy-lengyelországi Władysław részvételét említi, feltehetően félreértés folytán. Font: *Árpád-házi*, 193.

62 HVÉ 65–67. Lásd Mika: *Walka*, 43–46.

63 Wiszewski: *Henryk II*, 186–205.

64 *Piastowie*, 138–141.

65 *Chronica Poloniae maioris*, 94. c. 89. Lásd *Księżęta i księżne*, 120–121.; *Piastowie*, 138.

66 *Piastowie*, 142–147.

67 Wertner: *Az Árpádok*, 489–491.; *Piastowie*, 143.

az opolei herceg, miután korábban lemondott a Kalisz-ra vonatkozó igényeiről, elvette feleségül I. Przemysł hűgát, Eufémiát.⁶⁸ A nagy-lengyelországi uralkodó a sziléziai Piastok másik ágával is szorosabb rokoni kapcsolatban állt, 1244-ben vette feleségül Erzsébetet, II. (Jámbor) Henrik lányát.⁶⁹ Ki kell még térnünk arra a körülményre is, hogy Opolei Władysław bátyja, II. (Kövér) Mieszko 1241 után Mazóviai Konráddal (1194–1247) állt szövetségben, 1239 óta annak Judit nevű lánya volt a felesége, így többször fegyveres összetűzésbe került apósa unokaöccsével, V. (Szemérmes) Bolesławval a Krakkóért folyó vetélkedés eredményeképp.⁷⁰

Az, hogy 1253-ban Opolei Władysław miért vezette csapatait Morvaországba a „magyar” koalíció részeként, nem határozható meg pontosan. Az eseményekről beszámoló források, például a krakkói székeskáptalan évkönyve (*Annales Capituli Cracoviensis*)⁷¹ nem adnak ez ügyben konkrét támpontot, ahogyan a *Halics-Volhíniai Évkönyv*⁷² sem, így kénytelenek vagyunk hipotézisekkel megelégedni. A jeles lengyel medievista, Jerzy Wyrozumski, és nyomán a Babenberg–örökséggel legutóbb mélységében foglalkozó Rudolf Veronika vélekedése szerint az opolei herceg részvételét a 12. századra visszanyúló, Opavára vonatkozó területi igények motiválhatták;⁷³ Norbert Mika pedig arra mutatott rá, hogy 1249 óta feszültség volt Władysław és Brúnó olomouci püspök között Racibórz utóbbi általi felperzselése miatt.⁷⁴

Nem kell teljesen elvetnünk a materiális, vagy éppen érzelmi motiváció lehetőségét, de más magyarázat is kínálkozik. Amennyiben a IV. Bélát támogató koalíció többi tagja esetében a dinasztikus kapcsolatokat látjuk meghatározónak, úgy felmerülhetne az a lehetőség is, hogy az opolei herceg részvétele családi kapcsolataiból következett volna, mivel felesége, Eufémia révén sógorságba került a nagy-lengyelországi Piastokkal, I. Przemysł-vel és Jámbor Bloesławval. Azonban utóbbi házassága IV. Béla lányával, Jolán-

68 *Chronica Poloniae maioris*, 96. c. 94. Lásd *Książęta i księżne*, 41., 121.; Horwat: *Księstwo opolskie*, 37.; Jasiński: *Rodowód Piastów śląskich*, 511.; *Piastowie*, 722.; Kozłowski: *The Thirteenth-Century*, 182.

69 *Piastowie*, 138.

70 *Książęta i księżne*, 90.; Rajman: *Mieszko II*, 28., 34–36.; Horwat: *Książęta górnośląscy*, 28.; Horwat: *Księstwo opolskie*, 35–36.; Jasiński: *Rodowód Piastów śląskich*, 508.

71 „Eodem anno dux Boleslaus Cracovie et dux Wladizlaus Opoliensis cum Ruthenorum exercitu terram Opaviensem vastaverunt et multam familiam et predam aliam idem Rutheni aduxerunt.” *Annales Capituli Cracoviensis*, 600.; „Item eodem anno Boleslaus dux Cracoviensis filius Lestkonis condam ducis Cracoviensis post mortem Henrici patruis sui ducatum ex integro obtinuit et Lublin a Rutinis rehabuit, vocatis Rutinis et Wladislaum ducem Opoliensem cum exercitibus suis terram Opavie devastavit.” *Annales Sanctae Crucis Polonici*. In: *Monumenta Germaniae Historica*, XIX. 678–687., 681. Jan Długosz és Matthias Miechovius nem említik Opolei Władysław részvételét. *Ioannis Dlugossii Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Libri XII*. Cracoviae, 1873. [Reprint: Liber quintus, Liber sextus. Varsaviae, 1973., Liber septimus, Liber octavus. Varsaviae, 1975.] VII–VIII. 94.; Matthias Miechovius: *Chronica Polonorum*. In: *Catalogus Fontium II*. 1605. 3673. sz.

72 HVÉ 64–66.

73 Jerzy Wyrozumski: *Beteiligung polnischer Fürsten am Kampf um das Erbe der Babenberger*. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Prace Historyczne* 121 (1997) 9.; Rudolf: *Közép-Európa*, 161.; Tomasz Jurek: *Der Einfluß Böhmens auf das geteilte Polen im 13. Jahrhundert*. In: *Böhmen und seine Nachbarn in der Přemyslidenzeit*. Hrsg. Ivan Hlaváček – Alexander Patschovsky. Stuttgart, 2011. (Vorträge und Forschungen 74) 181.

74 Mika: *Walka*, 45.

tával évekkel később, valószínűleg csak 1256/1258-ban kötetett meg,⁷⁵ így ezt a feltételezést nyugodtan elvethetjük. Különösen, mivel Jámbor Bolesław maga nem is vett részt az 1253. évi katonai vállalkozásban. Az ugyanakkor fontos körülmény lehet, hogy II. (Jámbor) Henrik fia, II. (Kopasz/Rogatka) Bolesław (1248–1278)⁷⁶ legnicai herceg igényt tartott Kalisz-ra,⁷⁷ ami feszültséget okozhatott közte és opolei rokona között.

E helyütt egy másik feltételezéshez kell fordulnunk, Władysław származásában keresve a részvétel okait. Mint arra korábban már kitértem, Władysław apja Opolei Kázmér volt, míg anyja Viola hercegné. Kázmérral kapcsolatban mindenképpen kiemelhető, ahogyan arra fentebb már utaltam, hogy a mérvadó kutatások szerint ő volt az a lengyel herceg, aki II. András kíséretében részt vett 1217–1218-ban a keresztes hadjáratban, majd – vélhetőleg – a magyar uralkodó kíséretében tért vissza onnan.⁷⁸ Ez azonban legfeljebb távoli kapcsolatnak látszik, bár teljességgel nem lehet kizárni, hogy az apák fegyverbarátsága legalább marginális szerepet játszhatott abban, hogy Opolei Władysław IV. Béla szövetségeseként vett részt az 1253. évi harcokban.

Véleményem szerint az anya, Viola oldalán is kereshetjük a magyar királyi családdal fennálló kapcsolatot. Az opolei hercegnő családi háttere régóta foglalkoztatja a lengyel medievisztikát. Ahogyan azt egy korábbi írásomban⁷⁹ részletesen bemutattam, Violát a 15. századi lengyel történetíró, Jan Długosz híradása alapján hagyományosan bolgár származásúnak tartják.⁸⁰ Opolei Kázmér a Piastok között kifejezetten egzotikusnak számító házassága a kutatásban legelfogadottabb magyarázat szerint az V. keresztes hadjáratról II. András kíséretében hazafelé tartva jött létre, amikor is a magyar uralkodó a szárazföldi úton a Kilikiai Örmény Királyság, valamint a Niceai Császárság után a Bolgár Cárságon haladt keresztül.⁸¹ II. András a korábban egyeztetett házasságok⁸² után Mária nevű lányát – bár kényszer hatására – II. Iván Aszen bolgár cárral jegyezte el.⁸³ Ez az esemény kiváló alkalmat kínálhatott a lengyel történész, Władysław Dziewulski szerint arra, hogy a magyar király környezetében lévő Piast herceg is feleséget találjon magának a helyi elitből.⁸⁴ Amennyiben elfogadjuk ezt az elméletet, rendelkezünk egy másik – ugyancsak nem túl szoros – magyar szállal Opolei Władysław esetében, amely magyarázhatná érintettségét az 1250-es évek cseh–magyar harcaiban. Azonban az időbeli távolság mint ellenérv az előző elmülethez hasonlóan itt is inkább gyengíti a feltételezést.

75 Wertner: *Az Árpádok*, 489.

76 *Piastowie*, 408–412.

77 *Książęta i księżne*, 120–121.

78 Gładysz: *The Forgotten Crusaders*, 161–173.

79 Barabás: Viola.

80 „Viola genere et natione Bulgara, Ducissa de Opol, moritur.” *Ioannis Dlugossii Annales seu Cronicae*, VII–VIII. 76.

81 Veszprémy László: II. András magyar király keresztes hadjárata, 1217–1218. In: *Magyarország és a keresztes háborúk. Lovagrendek és emlékeik*. Szerk. Laszlovsky József – Majorossy Judit – Zsengellér József. Mária-besnyő–Gödöllő, 2006. 105–106.

82 II. András szintén András nevű, harmadik fiát az örmény király lányával, míg a későbbi IV. Bélát I. Teodorosz Laszkarisz niceai császár lányával, Máriával jegyezték el. Lásd Veszprémy: II. András, 105–106.

83 Wertner: *Az Árpádok*, 436–437.

84 Esetleg Kaloján vagy Boril cár lányát. Dziewulski: *Bułgarka księżna*, 159–169. Vö. Barabás: Viola, 11–14.

Mindazonáltal a bolgár eredet Długosz adatára alapozott elméletével szemben több kritika is megfogalmazódott az elmúlt évtizedekben. Egyes vélekedések szerint Viola a Ruszból érkezett Opolébe,⁸⁵ míg más feltételezések szerint magyar vagy akár dalmát származású lehetett.⁸⁶ Jerzy Horwat egyenesen úgy vélekedett, hogy a hercegnő III. Béla vagy Imre király lánya lehetett, azaz személyében egy korábban ismeretlen Árpád-házi hercegnővel van dolgunk.⁸⁷ A lengyel történész jelen írás főszereplőjének, Władysławnak a nevét is érvként hozta fel hipotézise támogatására, elképzelése szerint a Piast mellett az Árpádok családi hagyománya is szerepet játszhatott Kázmér és Viola esetében gyermekük névadásában.⁸⁸

Magam II. András második fia, Kálmán pápai megbízásai kapcsán foglalkoztam Viola származásával, a magyar herceg ugyanis 1233 végén világi védelmezőként kapott felhatalmazást IX. Gergely pápától az 1230-ban megözvegyült Viola és gyermekei ügyében.⁸⁹ Véleményem szerint Kálmán megbízása joggal hozható fel érvként a hercegnő vélelmezett magyar származása mellett.⁹⁰ Mindazonáltal hangsúlyoznunk kell, a pápai védelmezői felhatalmazás nem kizárólag a magyar, esetleg Árpád-házi származással hozható kapcsolatba. A magyar királyi herceg ugyanis gyermekora óta viselte a Halics királya címet,⁹¹ míg felesége, Salomea az anyja, Grzymisława révén rendelkezett kapcsolatokkal a Ruszban, azaz Viola feltételezett ruszbeli eredetére is szolgálhat magyarázatul. Mindemellett az – ugyancsak az 1217–1218-as keresztes hadjáratra visszavezetett – dalmáciai származás hipotézise⁹² szintén indokolná Kálmán herceg egyébként rejtélyes szerepvállalását Viola ügyében.⁹³

Véleményem szerint a bolgár származás kivételével mindhárom elképzelés magyarázhatja Władysław részvételét a IV. Bélát támogató lengyel–rusz koalícióban, ha nem is ugyanakkora mértékben. A magyar eredetet önmagáért beszélne, de a ruszbeli származás, esetlegesen a Grzymisławával, azaz V. (Szemérmes) Bolesław anyjával,⁹⁴ vagy akár Danyii-lal is kapcsolatba hozhatja az opolei herceget. A dalmát kapcsolat lehetősége tekinthető talán a legkevésbé jelentős szempontnak. Mindezek alapján, bár a feltételezések talaján kell maradnunk, úgy vélem, az opolei uralkodó esetében nem kizárólag materiális megfontolások, illetve a Racibórz elleni korábbi támadás megbosszulásának szándéka játszhattak szerepet, amikor úgy döntött, V. (Szemérmes) Bolesław, és így a magyar király

85 Wincenty Swoboda: *Księżna kaliska Bułgarką? Przyczynek do rozbioru krytycznego Annalium Długosza. Studia i Materiały do Dziejów Wielkopolski i Pomorza* 3 (1980) 63–78. Vö. Barabás: Viola, 15–16.

86 Dariusz Dąbrowski: Slovak and Southern Slavic Threads in the Genealogy of the Piast and Rurikid Dynasties in the Thirteenth Century. In: *Slovakia and Croatia. I. Slovakia and Croatia Historical Parallels and Connections (until 1780)/Slowakei und Kroatien. I. Historische Parallelen und Beziehungen (bis zum Jahre 1780)*. Ed. Veronika Kucharská et al. Bratislava–Zagreb, 2013. 113–116.

87 Horwat: *Księstwo opolskie*, 28–30.; Uő: *Księżeta górnośląscy*, 24–27.

88 Horwat: *Księstwo opolskie*, 30.; Uő: *Księżeta górnośląscy*, 27.

89 I. (Szakállas) Henrik wrocławui uralkodóval szemben volt szüksége az özvegynek és gyermekeinek az Apostoli Szék támogatására. Lásd Zientara: *Heinrich der Bärtige*, 280–281.

90 Barabás: Viola, 21–23.

91 Font–Barabás: *Kálmán*, 41–46.

92 Dąbrowski: *Slovak and Southern Slavic*, 113–116.

93 Barabás: Viola, 21–23.

94 Font: *Árpád-házi*, 159–160.

oldalán kapcsolódik be a konfliktusba. Nem tűnik lehetetlennek, hogy az Opavára vonatkozó igény mellett a családi tradíció is motiválhatta Władysławot.

Opolei Władysław részvételét természetesen nem kell mindenképp kizárólag a magyar szövetségi rendszer szempontjából értékelnünk, meg kell vizsgálni a lengyel, illetve azon belül a sziléziai hatalmi viszonyokat is. Mint arra fentebb utaltam, Władysław apja, Opolei Kázmér kezdetben Fehér Leszeket támogatta rokonával, I. (Szakállas) Henrik wrocławai herceggel szemben.⁹⁵ Nem vethető el tehát, hogy fia, Władysław maga is sziléziai szomszédai ellenében kereste V. Szemérmes Bolesław szövetségét.

Változó szövetségi rendszerek

Visszatérve a IV. Béla és II. Ottokár közötti konfliktusra, fontos körülmény, hogy 1254-ben egy képviselőik által Budán kidolgozott, majd Pozsonyban megerősített békével zárták le a felek az ellenségeskedést, időlegesen. Rudolf Veronika meggyőző értékelése szerint ebben főszerepet játszott, hogy IV. Béla felismerte, I. Vencel halálával II. Ottokár immár a teljes Cseh Királyság erőforrásaival is rendelkezett, korábban ugyanis a cseh király katonailag nem támogatta fiát. Mindez pedig a béke megkötésére motiválta a magyar uralkodót;⁹⁶ az újdonsült cseh királyt pedig a tervezett porosz kereszties hadjárata ösztönözhette.⁹⁷ A megegyezés szerint II. Ottokár kezébe került az Osztrák Hercegség, az Enns alsó folyásánál fekvő korábbi stájer területek, valamint az egykori Pitteni Grófság nagy része, míg IV. Bélának a Stájer Hercegség jutott.⁹⁸ A források tanúsága szerint az 1253-ban magyar oldalon harcoló lengyel hercegek nem voltak érintettek a tárgyalásokban.⁹⁹

A korábbi katonai részvétel okához hasonlóan ugyancsak nem egyértelmű, milyen körülmények indíthatták Opolei Władysławot az 1253. évi koalíciós hadjárat után korábbi szövetségi viszonyai megváltoztatására. Az bizonyos, hogy 1253 után az új cseh uralkodó, II. Ottokár nagy erőket mozgósított, hogy szorosabbra fűzze kapcsolatait az ellene fellépő Piastokkal.¹⁰⁰

Ezen cél megvalósítására már a következő évben kedvező alkalom kínálkozott. 1254. május 8-án ugyanis Krakóban gyűltek össze a lengyel világi és egyházi vezetők, V. (Szemérmes) Bolesław, unokatestvérei, I. Kázmér kujáviai (1233–1267)¹⁰¹ és I. Siemowit ma-

95 Lásd Gładysz: *The Forgotten Crusaders*, 150–154.

96 Rudolf: *Közép-Európa*, 166–167.

97 David Sychra: The Role Played by Bishop Bruno of Olomouc in the Prussian Crusades of the Bohemian King Ottokar II Premislas. In: *The Expansion of the Faith. Crusading on the Frontiers of Latin Christendom in the High Middle Ages*. Ed. Paul Srodecki – Norbert Kersken. Turnhout, 2022. (Outremer. Studies in the Crusades and the Latin East 14) 155–156.; Jurek: *Der Einfluß*, 184.

98 *Regesta diplomatica necnon epistolaria Bohemiae et Moraviae*. I–VII. Ed. Karel Jaromír Erben – Josef Emler – Bedrich Mend. Pragae, 1855–1963. (= RDEBM) II. 12–13. 24. sz.; Rudolf: *Közép-Európa*, 168–169.

99 Rudolf: *Közép-Európa*, 168.

100 *Książęta i księżne*, 93–94.; Kozłowski: *The Thirteenth-Century*, 112–113.; Jurek: *Der Einfluß*, 181–182.; Wyrozumski: *Beteiligung*, 10.

101 *Piastowie*, 201–202.

zóviai (1248–1262)¹⁰² hercegek, valamint I. Przemysł nagy-lengyelországi uralkodó és Opolei Władysław.¹⁰³ Ünnepeles összejövetelük Szaniszló [Stanisław], az előző év szeptemberében IV. Ince pápa (1243–1254) által Assisiben szentté avatott 11. századi vértanú krakkói püspök napjára esett, és a frissen végbement kanonizációt volt hivatott megünnepelni.¹⁰⁴ Nem merészkedünk talán túl messzire, ha azt feltételezzük, politikai egyeztetésekre is sor került. Ebből a szempontból kiemelhető, hogy a sziléziai Piastok közül egyedül az opolei herceget említik a források, azaz Władysław ekkor még vélhetőleg a kis-lengyelországi uralkodók, illetve felesége fivére, I. Przemysł táborába tartozott. A pártváltásra azonban nem kellett sokat várni.

Szaniszló kultuszával kapcsolatban ki kell emelnünk, hogy II. Ottokár feltehetően meglátta a lehetőséget a szentté avatásban. Követet küldött a krakkói gyűlésre, Prágai Bertalan sikeresen tárgyalta Pandota krakkói püspökkel, aminek eredményeképp a cseh király szert tett egy ereklyére, miután Szent Szaniszló karját elküldték Prágába.¹⁰⁵ Ottokár a krakkói püspökségnek tett adományai ugyancsak politikai keretekben értelmezhetők, biztosra vehető, hogy a cél V. (Szemérmes) Bolesław cseh oldalra állítása volt. Mindazonáltal esetében a családi kötelek nagyobb súllyal eshettek latba, így nem hagyta el IV. Béla oldalát.¹⁰⁶ Bár arról sem feledkezhetünk meg, hogy Kis-Lengyelország nem volt közvetlenül határos a Cseh Királysággal, így a fenyegetés sem volt közvetlen, amivel a fejedelemnek szembe kellett néznie.

Egészen más volt a helyzet az opolei herceg esetében, ahol nem kizárólag az immáron cseh királlyá lett Ottokárral kellett szembenéznie, hanem az ő oldalán elköteleződött sziléziai rokonokkal is. II. (Jámbor) Henrik négy életben lévő fia közül kettő is egyházi pályára lépett, Konrád egészen a passauai püspöki méltóságig emelkedett, míg Władysław 1256-ban Vyšehrad prépostja és ezzel együtt II. Ottokár kancellárja lett. Testvéreik, II. (Kopasz) Bolesław és III. (Fehér/Biały) Henrik (1248–1266)¹⁰⁷ 1248-ban megosztottak a területeken, előbbi Legnica, utóbbi Wrocław élére került. A cseh uralkodó befolyása tehát kifejezetten erősnek volt mondható.¹⁰⁸

A II. Ottokár és Władysław közötti békekötésre 1256 júliusában került sor, feltehetően Opavában,¹⁰⁹ a cseh király ugyanis ezen év júliusának közepén több korábbi privilégiumot

102 *Piastowie*, 267–270.

103 „... et preclari principes Kazimirus Cuyauie et Lancicie dux, Premisl dux Polonie, Semouitus dux Mazouie, Boleslaus Prudicus dux Cracouie et Sandomirie.” *Chronica Polonae maioris*, 101. c. 105.; „... et nobiles viri duces Polonie: Kazimirus dux Lancicie et Cuyauie, Premisl dux Polonie, Semouitus dux Mazouie, Boleslaus dux Cracouie et Sandomirie, Wladislaus dux de Oppol.” *Rocznik kapituly poznańskiej*. In: *Annales Polonae Maioris*. Ed. Brigitta Kürbis. Warszawa, 1962. *Monumenta Poloniae Historica. Nova Series* 6) 34.; *Księżęta i księżne*, 121. Vö. a sziléziai évkönyvek adataival, ahol csak a kanonizáció ténye került megörökítésre. *Monumenta Germaniae Historica*, XIX. 526–570.

104 Wyzumski: *Beteiligung*, 10.; Kozłowski: *The Thirteenth-Century*, 278–279.; Jurek: *Der Einfluß*, 182–184.

105 *Annalium Pragensium*, 175. Vö. Jurek: *Der Einfluß*, 182–184.

106 Wyzumski: *Beteiligung*, 10–11.; Sychra: *The Role*, 156–157.

107 *Piastowie*, 415–417. A sziléziai Piastok tehát nagyanyjuk, Merániai Hedvig révén rokonságban álltak az Árpádokkal.

108 Wyzumski: *Beteiligung*, 11.; Jurek: *Der Einfluß*, 173.; Rudolf: *Közép-Európa*, 202.

109 RDEBM II. 48–49. 127. sz.; Wyzumski: *Beteiligung*, 11.; Rudolf: *Közép-Európa*, 202.

erősített meg az olomouci püspökség számára.¹¹⁰ A békekötés fennmaradt szövegéből arról értesülhetünk, hogy egy kisebb korrekciót hajtottak végre az Opoli Hercegség és Morvaország határait illetően, méghozzá a lengyel fél javára.¹¹¹ Jerzy Wyrozumski a meg egyezés területi vonatkozásai fényében megerősítettnek látta a megállapítást, amely szerint az opolei herceget ezen igényei motiválták, amikor a cseh–magyar konfliktusban eredendően IV. Béla oldalán avatkozott be.¹¹²

Az mindenesetre valóban árulkodó, hogy Władysław már a békekötés előtt igyekezett jóvátenni az olomouci püspökségnek okozott károkat.¹¹³ Erről értesülhetünk – a később a tárgyalásokat vezető – Brúnó püspök 1255. november 7-én és 1256. június 2-án kelt leveleiből, amelyek említik az opolei herceget, azaz Władysław jóvátételét.¹¹⁴

Nem elvetve a területi igények jelentőségét, úgy gondolom, Władysław közeledését II. Ottokárhoz más szempontok szerint is értelmezhetjük. Elsőként a magyar–cseh békekötés körülményeit kell tekintetbe vennünk, ugyanis a királyok megegyezéséből IV. Béla szövetségesei kimaradtak, ami feltehetően nem töltötte el felhőtlen örömmel az opolei herceget. Mindezekon túl, ahogyan arra fentebb kitértem, II. Ottokár, ahogyan azt a krakói püspököknek és káptalannak a korábbi támadás során foglyul ejtettek szabadon engedése miatt írt levelében is megfogalmazta,¹¹⁵ nagy erőket mozgósított V. Bolesław megnyerésére. Biztosak lehetünk abban, hogy az opolei uralkodó esetében is számolhatunk megkereséssel. Mindezek mellett az a körülmény is szerepet játszhatott Władysław pártváltásában, hogy II. Ottokár nimbusza egyértelműen felívelőben volt, különösen mivel a cseh uralkodó a kereszténység védelmezőjeként fellépve 1255-ben vezetett először kereszties hadjáratot a poroszok ellen, méghozzá Wrocławból kiindulva, ahol korábban III. (Fehér) Henriknél és II. (Kopasz) Bolesławnál töltötte a karácsonyt.¹¹⁶ Érdemes ismét megjegyezni, az 1254. évi budai béke megkötésére a tervezett hadjárat is motiválhatta II. Ottokárt.¹¹⁷

Természetesen IV. Béla sem volt tétlen a békekötés után a Piastok vonatkozásában.¹¹⁸ Veje, V. (Szemérmes) Bolesław továbbra is szilárd támasza volt, feltehetően az ő közvetítése révén jött létre egy újabb rokoni kapcsolat az ő egyik szövetségésével. A *Poznańi Káp-*

110 RDEBM II. 41–44. 106–109. sz.

111 Ez az első ismert cseh–lengyel határmegállapítás. Lásd Jurek: Der Einfluß, 166–167.

112 Wyrozumski: Beteiligung, 11. Vö. *Książęta i księżne*, 121.

113 Lásd Rudolf: *Közép-Európa*, 161., 202.

114 *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae. Urkundensammlung zur Geschichte Mährens*. I–XV. Hrsg. Anton Boczek – Berthold Bretholz – Vincenz Brandl. Brünn, 1836–1903. (= CDEM) III. 198–199. 222. sz.; CDEM III. 209. 132. sz.; RDEBM II. 29. 74. sz.; RDEBM II. 38. 100. sz.

115 „Quorum nos terras et presertim dilecti consanguinei et affinis nostri, Illustris Cracowie et Sandimirie Ducis Boleszlai...” *Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej ś. Wacława*. I–II. Ed. Franciszek Piekosiński. Kraków, 1874–1883. I. (Öbajmująca rzeczy od roku 1166 do roku 1366) 61–62. 44. sz. Vö. Wyrozumski: Beteiligung, 10.

116 *Annales Otakariani*. [Ed. Rudolf Köpke.] In: *Monumenta Germaniae Historica*, IX. 181.; Robert Antonín: The Rhetoric of the Crusades and Anti-Paganism in the Political Propaganda of Ottokar II Premislas of Bohemia. In: *The Expansion of the Faith*, 298–299.; Sychra: The Role, 147–158.; Rudolf: *Közép-Európa*, 171.

117 Sychra: The Role, 155–156.

118 IV. Béla gyermekeinek házasságaival, illetve szövetségi rendszerével kapcsolatban lásd Senga: IV. Béla.; Kozłowski: The Marriage.

talán Évkönyve és a *Nagy-Lengyelországi Krónika* szerint Jámbor Bolesław nagy-lengyelországi fejedelem valamikor 1256–1258 között Krakkóban, Szemérmes Bolesław udvarában vette feleségül Helenát, valójában IV. Béla Jolánta nevű lányát.¹¹⁹ Bizonyosak lehetünk benne, a frigy célja a magyar uralkodó részéről Bolesław szövetségesként való megnyerése volt. Témánk szempontjából nem mellékes körülmény, ahogyan arra fentebb már kitértünk, hogy Opolei Władysław 1251-ben feleségül vette Eufémiát, aki Jámbor Bolesław és I. Przemysł húga volt. Az opolei herceg húga, Eufrozina 1257-ben ment feleségül I. (Kujáviai) Kázmérhoz, Mazóviai Konrád fiához,¹²⁰ aki éppen a nagy-lengyelországi Piastokkal állt konfliktusban. Egyes feltételezések szerint éppen ez motiválhatta Jámbor Bolesławot, hogy a cseh orientációjú sziléziai hercegekkel, immáron köztük Opolei Władysławval szemben IV. Bélához közeledjen.¹²¹ A szövetségi és rokoni kapcsolatok hálója tehát egyre szövevényesebb lett.

Kiújuló harcok

1260-ban ismét kirobbant a háború a magyar és a cseh uralkodó között, ami természetesen szövevényesebbé is érintette. Az elmúlt évek folyamatai fényében nem okozhatott túl nagy meglepetést, hogy Władysław II. Ottokár oldalán foglalt állást, ahogyan III. (Fehér) Henrik wrocławai fejedelem is a lengyel uralkodók közül.¹²² IV. Bélát támogatta veje, V. (Szemérmes) Bolesław, illetve annak rokona, II. (Fekete/Czarny) Leszek, későbbi sieradzi, majd łęczycai, innowrocławai, végül krakkói és sandomierz-i herceg,¹²³ a későbbi lengyel király, Łokietek Władysław testvére.¹²⁴ Béla másik vejének, Jámbor Bolesławnak a részvételét illetően nincs adatunk. A fennmaradt lengyel források, amelyek egyáltalán beszámolnak a csatáról,¹²⁵ mint például Długosz munkája, pusztán a lengyel fejedelmek támogatását örökítették meg; illetve egy megjegyzése szerint Béla az őt segítő hercegekkel együtt tartózkodott a táborban.¹²⁶ Nem lehetünk teljesen biztosak abban, hogy az összes

119 „... dominus Boleslaus dux Polonie copulavit sibi in terra Cracouiensi apud ducem Boleslaum, filium condam Lestkonis, filiam regis Ungarie nomine Helenam.” *Rocznik kapituły poznańskiej*, 43.; „Boleslaus Polonie dux, frater Przemislonis iam defuncti, Helenam Bele regis Ungarie filiam de sorore Heduigis procreatam, quam anno uno ante obitum Przemislonis fratris sui apud Boleslaum ducem Cracouie sibi copulaverat, in uxorem in terram suam de terra Cracouiensi adduxit cum sollempnitate regali.” *Chronica Poloniae maioris*, 110. c. 121.

120 Jasiński: *Rodowód Piastów śląskich*, 513–514.; *Piastowie*, 722–723.

121 *Książęta i księżne*, 44., 121. Kázmér harmadik felesége volt Eufrozina, legidősebb fiuk az 1320-ban a lengyel királyi címet megszerző Władysław Lokietek [Lokietek Ulászló] volt. Jasiński: *Rodowód Piastów śląskich*, 513.; *Piastowie*, 210.

122 Mika: *Walka*, 60–61. Opolei Władysławra l. *Książęta i księżne*, 121.

123 *Piastowie*, 203–218.

124 Leszek nagyapja, Mazóviai Konrád I. (Fehér) Leszek öccse volt. Lásd *Piastowie*, 200–201.

125 A lengyel elbeszélő források az 1259. évi mongol támadásra koncentráltak. Wyrozumski: *Beteiligung*, 12.

126 „Belam siquidem Hungarie regem Boleslaus Prudicus Cracowiensis et Sandomiriensis dux velut gener socerum, item Lestko Níger Siradiensis dux Kazmiri Kuyawiensis et Lanciencensis ducis filius, quem secum una Boleslaus Pudicus in soceri solacium adduxerat [...] Przemisalum vero Bohemie ducem Henricus Wratislawensis, Wladislaus Oppoliensis duces [...] adiuabant. [...] Bela Hungarie rex cum ducibus auxiliarius in castris continebat.” *Ioannis Dlugossii Annales seu Cronicae*, VII–VIII. 129. Érdemes kitérni arra, hogy Fekete

Piast valóban részt is vett az ütközetben,¹²⁷ Stájer Ottokár például nem számol be szerepvállalásukról.¹²⁸ Mindazonáltal az egymással szembenéző szövetségi rendszerek Piast szereplőit illetően nem kell kételkednünk, maga a cseh király is megnevezte Bolesławot és Leszket IV. Béla szövetségesei között az 1260 októberében IV. Sándor pápának a magyar királlyal kötött békét illetően küldött levelében.¹²⁹ Bár ebben II. Ottokár saját szövetségeseit nem említette, azonban biztosak lehetünk benne, hogy Opoli Władysław egyértelműen mellette köteleződött el. Csapatokkal bizonyosan segítette a cseh királyt, illetve abban sem kell kételkednünk, hogy személyesen is részt vett az Ottokár győzelmével végződő morvamezei csatában. III. (Fehér) Henrik május végén még Wrocławban volt,¹³⁰ ő és az opolei herceg az *Annales Otakariani* tudósítása szerint maguk vezették csapataikat a korábban megadott gyülekezőhelyre, Pohořelicehez. Később pedig István herceg támadásának hatására a távozás gondolata is felvetődött, azonban ez végül nem történt meg.¹³¹

II. Ottokár és IV. Béla konfliktusa 1260-ban tehát békekötéssel zárult, amelyet a következő évben véglegesítettek Bécsben. Ezt házassági kötelékkel is megerősítettek, a cseh király Béla unokáját, Anna hercegnő és Rosztyiszlav¹³² lányát, Kunigundát vette feleségül.¹³³ A vetélkedés végeredménye fényében nem meglepő, hogy Opoli Władysław 1261 decemberében – sziléziai rokonai társaságában – részt vett Kunigunda ünnepélyes koronázásán.¹³⁴ Prágai tartózkodása alkalmat teremtett számára, hogy a hercegsége és Morvaország közötti határ kiigazítása ügyében is lépéseket tegyen.¹³⁵

Leszek 1260 körül konfliktusba került apjával és annak új feleségével, Eufrozinával, Opoli Władysław testvérével. *Książęta i księżne*, 44.

127 Ebben a mongol fenyegetés is szerepet játszhatott. Lásd Rudolf: *Közép-Európa*, 202–203.

128 Ottokar aus der Gaal: *Stájer Rímes Krónika. Részletek*. Ford., bev. tan., közread. Bagi Dániel. Bp., 2023. (Arpadiana 11) (= SRK) 119–121.

129 „... grauis belli, quod aduersus Belam et natum eiusdem Stephanum Ungarie reges illustres, et Danielem, regem Russie, et filios eius, et ceteros Ruthenos ac Tartharos, qui eidem in auxilium venerant, et Boleslaum Cracouiensem, et Lestkonem iuuenem Lansacie duces...” RDEBM II. 103. 271. sz. Vö. Wyzozumski: *Beteiligung*, 12.

130 Lásd Rudolf: *Közép-Európa*, 205.

131 „Qui cum venerabilis domini Brunonis Olomucensis episcopi et Henrici Slezie et Wladislai Opoliensis illustrium ducum castra in pratis circa Pohorliz metata clam invadere et percutere decrevisset [...] Nam cum imponeretur dictis Henrico Zleziae et Opoliensi ducibus, quod ipsi primi a loco castrorum ad propria intenderent remeare, confusibiliter solvendo exercitui causam taliter tunc daturi, hiidem tanquam viri strenui et prudentes inficiantur dictum de ipsis, et huiusmodi consilii portum seu radicem in Branburgensem referunt marchionem.” *Annales Otakariani*, 183–184. Lásd Rudolf: *Közép-Európa*, 205–206.

132 Rosztyiszlavra lásd Font Márta: *Dinasztikus érdekek nyomában. Árpádok, Piastok, Rurikok az európai politikában*. Pécs, 2018. 157–182.

133 Homza: *Niekoľko poznámok*, 117.; Rudolf: *Közép-Európa*, 214–219. Ebben a keretben is értelmezhető az ifjabb magyar herceg, Béla eljegyzése is III. Ottó brandenburi őrgrof lányával, Kunigundával. II. Ottokár unokahúgát végül 1264-ben vette feleségül, elképzelhető, hogy ekkor inkább már IV. Béla pozíciójának erősítése volt a cél fiával, Istvánnal fennálló konfliktusában. Lásd SRK 121–129.; Zsoldos Attila: *Családi ügy. IV. Béla és István ifjabb király viszálya az 1260-as években*. Bp., 2007. (História Könyvtár. Monográfiák) 34–35.; Homza: *Niekoľko poznámok*, 117–118.; Jakub Palko: *Kráľovič Belo (1249 - 1269). Dux totius Sclavoniae, Dalmaciae et Croaciae*. Bratislava, 2022. 68–86.; Rudolf: *Közép-Európa*, 226–227.

134 „... presentibus etiam ducibus Poloniae...” *Annalium Pragensium*, 178.

135 *Książęta i księżne*, 121.

Érdemes itt kitérni a *Stájer Rímes Krónika* tudósítására, mely szerint a cseh uralkodó unokahúga, Brandenburgi Kunigunda és IV. Béla fiatalabb fia, Béla herceg 1264. évi, Pozsony melletti esküvőjére szóló meghívókat küldött Wrocławba és Lengyelországba is. A híradás nem tűnik valószínűtlennek, ugyanakkor a lakodalmon megjelentek között a szerző, Ottokár – egyértelműen – nem említ egy Piastot sem, amit az *Annales Otakariani* beszámolója is megerősít.¹³⁶ Ugyanakkor felmerült annak a lehetősége, hogy Jámbor Bolesław mégis jelen lehetett. A *Stájer Rímes Krónika* „Krawâten, Poznær ouch einen hâten”,¹³⁷ Bagi Dániel által „a horvátok és a boszniaiak ura”-ként fordított¹³⁸ sorának egyik elnevezése ugyanis Poznańként lenne értelmezhető, és így a nagy-lengyelországi hercegre utalna.¹³⁹ Vélekedésem szerint azonban a kérdéses passzus szövegkörnyezete alapján kevésbé valószínű, hogy a terület helyett egy városra hivatkozott volna a szerző.

Egy dolog azonban biztos, Opolei Władysław II. Ottokár táborába tartozott. akit igyekezett is támogatni. 1262 januárjában részt vett III. (Fehér) Henrik wrocławui herceggel együtt Jámbor Bolesław és V. (Szemérmes) Bolesław dankóvi találkozásánál, amely a nagy-lengyelországi herceg és I. Kujáviai Kázmér konfliktusa miatt jött létre.¹⁴⁰ Ugyanazon év júniusában Władysław ugyancsak III. Henrik társaságában egy személyes találkozó keretében arra tett kísérletet, hogy V. (Szemérmes) Bolesławot és Jámbor Bolesławot II. Ottokár szövetségi rendszerébe vonja, azonban nem járt sikerrel.¹⁴¹

Szövetség, majd újabb háború(k)

A magyar és a cseh király közötti szövetség 1260-ban megkezdődő időszaka egészen IV. Béla 1270. évi haláláig tartott. Értelmszerűen cseh–magyar összecsapásról nem beszélhetünk ekkor, IV. Béla és István ifjabb király az 1260-as években kiéleződő összetűzésével¹⁴² kapcsolatban pedig sem cseh, sem lengyel közvetlen, nagy volumenű – katonai – beavatkozásról nincs tudomásunk.¹⁴³ Rudolf Veronika és Bácsatyai Dániel kutatásai alapján mindazonáltal számolhatunk egy II. Ottokár által, Preußel Henrik vezetésével, IV. Béla számára küldött kisebb, 200 főnyi kontingenssel, amelynek bevetésére feltehetően végül nem került sor.¹⁴⁴ Nem feledkezhetünk el Kinga hercegnőnek, V. Bolesław feleségének a szerepéről, aki bizonyosan apját, Bélát támogatta a családi konfliktusban. Erre utal egy-

136 „Onnét is sok követet szalajtott el az országon belülre és a környező országokba is: [7710] Boroszlóba, Lengyelországba, Szászországba, Meissenbe és Turingiába.” SRK 123. Lásd továbbá uo. 124–129. Vö. *Annales Otakariani*, 186–187. Továbbá Homza: Niekoľko poznámok, 121–126.; Palko: *Kráľovič Belo*, 77–85.

137 Ottokars Österreichische Reimchronik. In: *Monumenta Germaniae Historica. Deutsche Chroniken*. V/1. Hrsg. Joseph Seemüller. Hannover, 1890. cap. LXVII. 107. 8081. sor.

138 SRK 127.

139 Lásd Palko: *Kráľovič Belo*, 83–84.

140 *Piastowie*, 144.

141 *Książęta i księżne*, 121.

142 Zsoldos: *Családi ügy*.

143 Rudolf: *Közép-Európa*, 225–237.

144 Rudolf: *Közép-Európa*, 238–241.; Bácsatyai Dániel: IV. Béla és István ifjabb király belháborújának időrendje. *Századok* 154 (2020) 1070–1071.

részt, hogy István ifjabb király kisgyermek fiát, a későbbi IV. Lászlót foglyul ejtése után nagynénje felügyelte. Másrészt Kinga egy unokahúgához, Kunigunda cseh királynéhoz írott levelében arra kérte rokonát, vegye rá II. Ottokárt, hogy nyújtson támogatást IV. Bélának, amire az ő férje, V. (Szemérmes) Boleslaw is készen állt.¹⁴⁵ Fegyveres beavatkozásról mindazonáltal nincs tudomásunk.

A IV. Béla és István békeszerződéséről 1266-ban az idősebb király által kiadott oklevél szerint, amelynek szövegét IV. Kelemen pápa (1265–1268) egy ugyanazon év júniusában kelt diplomája tartotta fenn, a király szövetségeseire is kiterjesztették a megegyezést, így II. Ottokár mellett IV. Béla vejei, Szemérmes, illetve Jámbor Boleslaw, valamint Fekete Lezsek vonatkozásában is érvényes volt István ifjabb király részéről a meg nem támadás garantálása.¹⁴⁶ Értelemszerűen itt Béla szövetségi rendszere került lejegyzésre, így nem kell csodálkoznunk a sziléziai hercegek, így Opolei Władysław hiányán. Mindazonáltal ez alapján azt is kijelenthetjük, a cseh és a magyar uralkodók kibékülése nem járt együtt Béla és Władysław korábbi fegyverbarátságának szoros helyreállításával. 1270-ben IV. Béla, majd nem sokkal később felesége, Mária királyné is távozott az élők sorából, lányuk, Anna hercegnő – a királyi kincstár egy jelentős részével –, illetve több, korábban az idősebb király oldalán álló előkelő is a Prágába, II. Ottokár udvarába történő menekülést látta a legjobb megoldásnak az uralkodóváltás miatt. IV. Béla nem sokkal korábban levélben kérte arra II. Ottokárt, hogy „atyailag ölelje magához” feleségét, lányát és híveit.¹⁴⁷

A cseh–magyar ellentét kiújulása elkerülhetetlennek látszott, különösen Anna hercegnő tette fényében, mind Ottokár, mind István hozzálátott az előkészületekhez. Az újdonsült magyar uralkodó 1270 augusztusának közepén Krakkóba látogatott Szent Szaniszló sírjához, ahol kibékült és szövetséget kötött sógorával, Szemérmes Boleslawval, valamint feltehetően Jámbor Boleslawval is,¹⁴⁸ ami kulcsfontosságú lépés volt részéről.¹⁴⁹

145 „... una cum dilecto domino et marito nostro carissimo scribimus, hortamur et supplicamus Dilectioni Vestrae, quatenus compatientes insolitis et injustis serenissimi domini et patris vestri ac nostri dolorum persecutionibus, inducere monitis, persuasionibus atque consiliis maritum vestrum dignemini ad succurrendum in forti brachio et armato contra temeritatem filii, paternae gloriae titulum iufirmantis; maxime cum dilectus dominus et maritus noster carissimus non parcendo personis, laboribus aut expensis, id ipsum faciendo omnes vires suas fideliter exponere sit paratus...” *Árpád-kori új okmánytár/Codex diplomaticus Arpadianus continuatus*. I–XII. Közzétészti Wenzel Gusztáv. Pest–Bp., 1860–1874. (= ÁÚO) III. 161–162. 105. sz. Vö. Zsoldos: *Családi ügy*, 78.

146 „... idem Rex carissimus filius noster promisit, quod nec ipse, nec sui cognati, vel amici nos, dominam Reginam, consortem nostram carissimam, matrem suam, Ducem Belam, filium nostrum predilectum, fratrem suum, dominam Annam Ducissam, sororem suam, Ducem Belam, filium eiusdem, Regem Boemorum, generum ipsius et nostrum, Bolizlaum Cracovie, Bolyzlaum Gnezdensem, Lynznyk filium Ducis Cazmerii. Duces, nec terras ipsorum vel homines ad eos spectantes, et quoslibet alios nobis adherentes molestabit, turbabit vel aliquatenus impugnetur.” *ÁÚO* III. 130. 88. sz., RA 1481. sz., *Regesta Pontificum Romanorum inde ab anno post Christum Natum MCXCVIII ad annum MCCCIV*. I–II. Ed. August Potthast. Berolini, 1874. (= RPR) 19711. sz.; *Les Registres de Clément IV, 1265–1268*. Ed. Édouard Jourdain. Paris, 1945. 332. sz. Vö. Rudolf: *Közép-Európa*, 240.; Zsoldos: *Családi ügy*, 79–80.

147 „... amplexu paterno recipiatis...” – *ÁÚO* III. 204. 134. sz. Vö. Zsoldos: *Családi ügy*, 124.; Rudolf: *Közép-Európa*, 248–250.; Herucová: *Vojná*, 11.

148 Lásd alább.

149 „... eodem anno venit Stephanus rex Ungarie visitare sepulchrum sancti Stanislav, et dum vidit ducem Bolezlaum, qui habebat dominam Kingam sororem germanam, feceruntque pacem et concordiam inter se...”

A magyar király testvére, Kinga közvetítésével 1270 őszén egy személyes találkozót követően ugyan két évre fegyverszünetet kötött II. Ottokárral, azonban már néhány hónappal később harcok törtek ki, amikor is István, feltehetően korábbi betörésekre, illetve Kőszegi Henrik átpártolására reagálva, Stájerországra és Ausztriára támadt, amire válaszul a cseh uralkodó 1271-ben indított offenzívát.¹⁵⁰

Anélkül, hogy a kirobbanó háború részleteibe, vagy éppen a béke felrúgásának okai-belemennénk, ki kell emelni, hogy Opolei Władysław az 1271. évi hadi eseményekben nem vett részt, bár a *Klosterneuburgi Évkönyv* adata szerint a cseh király lengyel csapatokkal is rendelkezett.¹⁵¹ Ezzel kapcsolatban ugyan legfeljebb feltételezésekbe bocsátkozhatunk, de nem tűnik valószínűtlennek, hogy a sziléziai fejedelmek, így Władysław is, V. (Szemérmes) Bolesław, illetve szövetségesei két alkalommal, április végén és június elején végrehajtott támadása miatt nem vettek részt a cseh uralkodó magyarországi hadjáratában. Tamás wrocławai püspök János gnieźnói érsekhez írt panaszlevelei alapján Bolesław mellett rokonaihoz, II. (Fekete) Leszekhez és II. (Mazóviai) Konrádhoz (1264–1294)¹⁵² köthető a támadás, bár előbbi részvétele kérdéses, utóbbi pedig elképzelhető, hogy csak csapatokat küldött, személyesen nem vett részt az akcióban.¹⁵³ A püspök levelében felsorolt települések alapján Wyrozumski vélekedése szerint a támadás egyik célja az Opole-Racibórz-i Hercegség, Władysław terrénuma volt.¹⁵⁴ Ez egyrészt kapcsolatba hozható a magyar–cseh konfliktussal, mivelhogy Bolesław Ottokár egyik fő támogatója ellen támadt, azonban, ahogyan arra a későbbiek is találhatók utalás, személyes konfliktus is lehetett a két Piast uralkodó között.¹⁵⁵ A *Halic-Volhíniai Évkönyv* híradása alapján Szemérmes Bolesław célpontja Wrocław, azaz IV. (Törvényes/Prawy) Henrik (1266–1290)¹⁵⁶ területe volt,¹⁵⁷ mindazonáltal a krakkói herceg támadása feltehetően II. Ottokár összes sziléziai

Annales Polonorum. In: *Monumenta Germaniae Historica*, XIX. 638. „Stephanus rex Ungarie venit Cracoviam, visitare limina sancti Stanislai, et ut videret ducem Boleslaum sororium suum, utpote qui habebat dominam Kyngam germanam suam. Fecit quoque predictus rex pacem et concordiam cum Boleslao perpetuam prestito super cruce de ligno Domini iuramento, hoc eciam fecit idem dux et omnes barones utriusque partis.” Rocznik Franciszkański Krakowski. In: *Monumenta Poloniae Historica*. I–VI. Ed. August Bielowski et al. Lwów, 1864–1893. III. 49. Vö. Rudolf: *Közép-Európa*, 253.; Zsoldos: *Családi ügy*, 78–81.; Herucová: *Vojná*, 14–18.

150 Rudolf: *Közép-Európa*, 254–273.; Herucová: *Vojná*, 18–20.

151 „... collecta armatorum ex Austria, Styria, Bohemia et Karinthia, Saxonía, Polonia et ex aliis terris...” *Continuatio Claustroneoburgensis*. I–VII. [Ed. Wilhelm Wattenbach.] In: *Monumenta Germaniae Historica*, IX. 743. Vö. Rudolf: *Közép-Európa*, 264.

152 *Piastowie*, 274–276.

153 „... dom. Boleslaus, dux Cracouie, dei timore postposito, iniquo ductus consilio, cum innumeris Ruthenorum, Comanorum et Lituanorum milibus Slesiam invadens hostiliter [...] in nostra dyocesi multi sunt occisi, plures vulnerati et [...] in captivitate miserabiliter sunt abducti [...] prefatum ducem et suos barones necnon dom. Conradum ducem Masovie...” *Urkunden zur Geschichte des Bisthums Breslau im Mittelalter*. Hrsg. Gustav Adolph Stenzel. Breslau, 1845. 37–38. 31. sz. és „... dampna non expressimus, per exercitum ducis Cracouiensis et alios nobis multipliciter facta in villis nostris et ecclesia nostra [...] per Cracouiensem dampna habuimus...” Uo. 40., 43. 36. sz. Vö. Wyrozumski: *Beteiligung*, 14–15.; Herucová: *Vojná*, 20–21.; *Piastowie*, 194–195.

154 Wyrozumski: *Beteiligung*, 14.

155 Vö. Rudolf: *Közép-Európa*, 280.; Kozłowski: *The Thirteenth-Century*, 213–214.

156 *Piastowie*, 427–431.

157 HVÉ 87. Vö. Rudolf: *Közép-Európa*, 280.; Herucová: *Vojná*, 21.; *Piastowie*, 195., 427.

támogatója ellen irányult.¹⁵⁸ 1271-ben egy másik, Ottokárral kapcsolatba hozható támadás is történt. V. István másik sógora, Jámbor Bolesław ugyanis, miután 1270-ben Krakóban feltehetően találkozott a magyar királlyal,¹⁵⁹ a Brandenburi Órgrófság ellen támadt Santok várának korábbi elfoglalása miatt.¹⁶⁰ Az, hogy a katonai akció összefüggésbe hozható-e a magyar szövetséggel, kétséges, mert a nagy-lengyelországi Piastok és a brandenburi órgrófok közötti ellentéttekkel terhelt kapcsolat hosszabb múltra tekintett vissza.¹⁶¹

II. Ottokár és V. István 1271 nyarán megkötött békéjének szövege a következő év májusában X. Gergely pápa (1272–1276) által kiadott diplomáknak hála ismert, amelyek mindkét király vonatkozó oklevelét tartalmazzák, méghozzá egymásnak címzett átírá-sokban.¹⁶² Az oklevelekben felsorolásra kerülnek a cseh uralkodó hívei, IV. (Törvényes) Henrik wrocławai, II. (Kopasz) Bolesław legnicai, valamint I. Konrád glogóvi (1251–1273)¹⁶³ fejedelmek, illetve fiaik, azaz a sziléziai Piastok jelentős része.¹⁶⁴ Említés nélkül maradt ugyanakkor szomszédjuk, Opolei Władysław, Jerzy Wyrozumski szerint saját döntése nyomán,¹⁶⁵ ami nem tűnik lehetetlennek, különösen hogy a hadakozások során károkat szenvedett el hercegsége, amiért úgy érezhette, nem kapott megfelelő elégtételt.

Nagy valószínűséggel a pápai kancellária hibájára vezethető vissza, hogy Ottokár szövetségesei között került említésre II. (Fekete) Leszek sieradzi herceg és név szerint meg nem nevezett testvére (Siemomysł),¹⁶⁶ holott ő a későbbiekben is rokona, Szemérmes Bo-

158 *Ksiązeta i księżna*, 122.

159 „... absente Boleslao duce Polonie, qui tunc temporis ierat ad partes Cracouie pro quibusdam negociis peragendis.” – *Chronica Poloniae maioris*, 124–125. c. 159.; „Dominus Stephanus rex Hungarie intrat Cracouiam VI kalendas Septembris et mansit duobus diebus, tercio autem die ad propria revertitur.” *Annales Cracovienses priores cum kalendario. Najdawniejsze roczniki krakowskie i kalendarz*. Ed. Zofia Kozłowska-Budkowa. Warszawa, 1978. (Monumenta Poloniae Historica. Nova Series 5) 100. cap. 250. Vö. *Annales Cracovienses Compilati*. In: *Monumenta Germaniae Historica*, IX. 605. Vö. Herucová: Vojná, 21.

160 „Item anno Domini 1271. dux Boleslaus collecto maximo exercitu tantummodo de sua terra et de una parte Cuyavie, quam tunc regebat, intravit terras de castellania de Santok, quam tenebat Otto, marchionis Ottonis filius, locatam iure Theutonico, ipsam horribiliter destruxit spoliando, comburendo, anichilando, civitates expugnando. In qua terra secure tribus pernoctavit noctibus et cum magna preda senus et illesus ad propria remeavit.” *Annales capituli Posnanienses*. In: *Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum*. XXIX. Ed. Max Perlbach. Hannover, 1892. 466. Vö. *Piastowie*, 145.

161 Rudolf Veronika ezen megállapításával messzemenőkéig egyetértek, azonban úgy vélem, a magyar medievista, illetve előtte a szlovák Jakub Palko, akivel frásában Rudolf polemizált, összekeverték a két Bolesławot, a krakkói Szemérmest és a nagy-lengyelországi Jámbort. A földrajzi megfontolások mellett a *Poznańi Káptalan Évkönyvének* előző híradásai is rá vonatkoznak, illetve a kérdéses passzus Kujáviára vonatkozó megjegyzése is Jámbor Bolesławra utal, aki ebben az időszakban Bydgoszcz felett is diszponált. Mindazonáltal a két Bolesław korábbi katonai együttműködésére több adat is utal. Pl. *Annales Cracovienses Compilati*, 601. Vö. Rudolf: *Közép-Európa*, 281.; Jakub Palko: Uhorsko-české vzťahy v rokoch 1270–1272. *Opus tessellatum. Historia Nova* 14 (2017) 21–23. Vö. Herucová: Vojná, 21–22.; Kozłowski: *The Thirteenth-Century*, 213–214.

162 RPR 20540. sz.; *Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia*. I–II. Ed. Augustinus Theiner. Romae, 1859–1860. (= VMHH) I. 295–299. DXXIX. sz., 299–304. DXXX. sz.

163 *Piastowie*, 613–615.

164 „... d[omi]num Wolezlaum Ducem Slesie et suum Ducem Henricum ac alios filios suos, d[omi]num Chunradum ducem Slesie, cum pueris suis, d[omi]num Henricum filium Ducis Henrici de Wratislawia, d[omi]num Lezkonem et fratrem eius duces Cuiavie.” VMHH I. 299. DXXIX. sz. Vö. Wyrozumski: *Beteiligung*, 14–15.; Rudolf: *Közép-Európa*, 279.; Palko: Uhorsko-česke, 23–30.

165 Wyrozumski: *Beteiligung*, 14.

166 „... d[omi]num Lezkonem et fratrem eius duces Cuiavie...” VMHH I. 299. DXXIX. sz.

lesław oldalán állt, ahogyan azt krakkói örökösként történő, Jan Długosz által megörökített elismerése is mutatja.¹⁶⁷ Fekete Leszek házassága is inkább a kis-lengyelországi – és ezzel a magyar kapcsolatokat – erősíthette, mivel 1265-ben Gryfinát, Rosztyiszláv és Anna lányát vette feleségül.¹⁶⁸ Ez IV. Béla és II. Ottokár szövetsége idején mindkét királlyal rokonságot eredményezett,¹⁶⁹ azonban 1270, Szemérmes Bolesław és az újdonsült magyar király kibékülése után a sógorság ellenére sem valószínű, hogy az éppen Łęczycát és Sieradzt birtokló herceg II. Ottokár oldalára állt volna.¹⁷⁰ Egyes vélekedések szerint éppen ezen döntésre vezethető vissza, hogy 1271-ben Leszek felesége, Gryfina impotenciával vádolta meg férjét, ami után több évig külön éltek egymástól, amíg a herceg nem vált II. Ottokár támogatójává.¹⁷¹ V. István oklevelében nem szerepel Leszek az ő lengyel szövetségesei között, csak két sógora, a krakkói és a nagy-lengyelországi Bolesław.¹⁷² Mindenesetre a békéből is kirajzolódik a Piastok két tábora, a II. Ottokárt támogató sziléziai ág, illetve velük szemben a nagy- és kis-lengyelországi hatalmi centrumok. Úgy gondolom, Fekete Leszek és V. (Szemérmes) Bolesław konstans szövetsége miatt nincs okunk kételkedni előbbi elköteleződésében. Ugyanakkor érdemes kitérni arra a körülményre, hogy Leszek öccse, Siemomysł 1268-ban elveszítette atyjuktól, I. (Kujáviai) Kázmértól örökölt hercegségét, Kujávia azon része ekkor Jámbor Bolesław birtokába került 1273-ig.¹⁷³ 1271-ben tehát akár valóban lehetett feszültség a „magyar” táboron belül.

A cseh–magyar ellentét 1272, V. István váratlan halála, majd Anna hercegnő fiának, Béla macsói hercegnek a meggyilkolása¹⁷⁴ után némileg más mederbe terelődött. 1273-ban ismét kitört a háború, a határvidéki összecsapások, majd egy februári magyar támadás után II. Ottokár júliusban ismét a Magyar Királyságba vezetett hadjáratot, amely októberig tartott. Ebben az akcióban azonban a cseh uralkodó lengyel szövetségesei nem vettek részt, ahogyan a korábbi „magyar párt” sem indított ekkor akciót Szilézia ellen.¹⁷⁵

Bár a fennmaradt lengyelországi elbeszélő források adatai némileg nehezen rekonstruálható képet nyújtanak, úgy tűnik, V. (Szemérmes) Bolesławnak nehézségei támadtak az 1270-es évek elején a Krakkó feletti uralom megtartásával, a helyi püspök, Pál által

167 Wyrozumski: *Beteiligung*, 14.; *Książęta i księżne*, 120–121.; Mika: *Walka*, 77.; *Piastowie*, 204.

168 Wertner: *Az Árpádok*, 474.; *Piastowie*, 204.

169 A házasság ideje alapján felvethető, hogy ebben az esetben IV. Béla fia, István ellenében bővítette szövetségesei körét.

170 Ezzel, Wyrozumskival egyetértve, ellent kell mondanom a cseh–magyar vetélkedést nemrég kiválóan és igen alaposan feldolgozó Rudolf Veronika vonatkozó állításának. Wyrozumski: *Beteiligung*, 14.; Rudolf: *Közép-Európa*, 279. Lásd még Palko: *Uhorsko-česke*, 28.

171 „Griphina uxor Lestkonis ducis Syradiensis deposuit de se peplum publice, eo quod dixit se essem virginem incorruptam, nec ab eo poterat cognosci propter impotenciam ipsius, ut dicebant.” – *Annales Polonorum*, 639.; „1276. domna Grifinia rediit ad ducem Lestkonem...” *Annales Cracovienses Compilati*, 605. Vö. *Piastowie*, 204.

172 „... Bouzlaum Cracovie et Sandomerie, Boizlaum Maioris Polonie [...] Inclitos Duces, generos nostros...” VMHH I. 303. DXXX. sz., RPR 20540. Lásd még Rudolf: *Közép-Európa*, 278. Vö. Herucová: *Vojná*, 21.; Palko: *Uhorsko-česke*, 28.

173 *Piastowie*, 204., 209.

174 Kádár Tamás: Egy rejtélyes politikai gyilkosság és háttere a XIII. század végi Magyarországon. Béla macsói és boszniai herceg pályája. *Fons* 16 (2009) 411–429.

175 Rudolf: *Közép-Európa*, 288–301.; Palko: *Uhorsko-česke*, 23.

vezetett belső ellenzék lépett fel ellene, azonban ekkor még úrrá tudott ezen lenni. Később azonban a lázadók Opolei Władysławhoz fordultak támogatásért, aki 1273-ban Krakó ellen támadt, de vereséget szenvedett a bogucini csatában. Válaszul V. (Szemerme) Bolesław és szövetségesei, Jámbor Bolesław, Fekete Leszek és II. (Mazóviai) Konrád Opole ellen támadtak és felprédálták a területet, de végül nem arattak győzelmet.¹⁷⁶ Az ellenségeskedés 1274-ben egy – Długosz szerint Jámbor Bolesław közvetítésével megkötött – békével zárult.¹⁷⁷ Érdemes kiemelni továbbá, hogy V. (Szemerme) Bolesław feltehetően már 1273 végén, Opavában békét és szövetséget kötött II. Ottokárral, aki kifejezetten érdekelt lehetett a két Piast herceg kibékülésében, mivelhogy igyekezett minden lehetséges támogatást megszerezni az 1273. október 1-én német királlyá választott Habsburg Rudolf-fal szemben. Feltehetően a magyarországi hadjárat félbehagyása is ezzel a helyzettel hozható összefüggésbe.¹⁷⁸

Habsburg Rudolf színre lépése és annak következményei

A cseh uralkodó 1273 után tehát egy új kihívással találta szemben magát, ugyanis Habsburg Rudolf az általa kezdeményezett, úgynevezett revindikációs program keretében hűbéri pert indított ellene, majd II. (Kevély) Lajos felső-bajorországi herceg (1253–1294) döntőbíróként hozott ítélete értelmében vissza kellett volna szolgáltatnia Ausztriát, Stájerországot és Karintiát mint birodalmi hűbéreket, amelyekhez nem megfelelő úton jutott. 1275-ben az augsburgi birodalmi gyűlésen Rudolf és a jelenlévők meg is fosztották hűbéreitől a cseh uralkodót, majd több alkalommal birodalmi átokkal is sújtották.¹⁷⁹

Ez a helyzet II. Ottokár és lengyel szövetségesei kapcsolatán is nyomot hagyott. Az új német király ugyanis felismerte a sziléziai hercegek jelentőségét, és igyekezett megnyerni azokat magának. IV. (Törvényes) Henrik wrocławui fejedelem, bár számára Rudolf a birodalmi fejedelmi címet ajánlotta fel,¹⁸⁰ hű maradt Ottokárhoz, azonban nagybátyja, a Legnicát birtokló II. (Kopasz) Bolesław másként döntött, olyannyira, hogy 1277-ben unokaöccse ellen támadt, akit foglyul is ejtett.¹⁸¹ Az új ellentét következtében tehát ismét szembekerültek egymással a Piast fejedelmek. IV. (Törvényes) Henriket unokatestvére,

176 „... Boleslaus dux Cracovie et Sandomirie, Boleslaus dux Polonie, Conradus dux Mazovie et Lestko dux Szyradie intrantes terram Wladislai ducis Opoliensis devastaverunt eam totaliter, spoliantes et incendio subiicientes usque in Opol et in Coszle et usque in Oderam, et multos homines amiserunt ibidem. Eodem anno quidam milites Cracovienses processerant ad ducem Wladislaum Opoliensem cum tota potencia sua de consilio Pauli episcopi Cracoviensis, sed Boleslaus misso exercitu comprehendit eos in campo Boguczyn, et commissio prelio ex utraque parte ceciderunt plurimi...” *Annales Polonorum*, 639. Vö. *Książęta i księżne*, 122.; *Piastowie*, 204., 722. Kozłowski szerint II. Przemysł is részt vett a támadásban. Kozłowski: *The Thirteenth-Century*, 182–183.

177 *Ioannis Dlugossii Annales seu Cronicae*, VII–VIII. 186. Vö. *Piastowie*, 722.

178 „1273. dux Boleslaus Cracoviensis convenit cum Primizlio rege Bohemie in Opava, et firmant amicitiam perpetuam.” *Annales Polonorum*, 638. Lásd még uo. 639., továbbá *Wyrozumski*: *Beteiligung*, 15–17.; *Rudolf: Közép-Európa*, 294., 300–304.

179 *Rudolf: Közép-Európa*, 310–317.

180 Uo. 321.; *Piastowie*, 427.

181 Kozłowski: *The Thirteenth-Century*, 196., 215.

III. Henrik glogówi (1273/74–1309),¹⁸² illetve feltehetően II. Przemysł poznańi fejedelem, a szintén sziléziai területi követelésekkel előálló Jámbor Bolesław unokaöccse támogatta, de vereséget szenvedtek a stoleci csatában II. Bolesław fiától, V. (Pocakos/Brzuchaty) Henriktől.¹⁸³ IV. Henrik fogságából végül II. Ottokár közvetítése révén tudott kiszabadulni, de hercegsége egy részéről le kellett mondania II. Bolesław javára. Érdemes kitérni arra is, hogy IV. Henrik a korábbi ellenfelek, V. (Szemérmes) Bolesław és Opoli Władysław közvetítésével kötött békét Jámbor Bolesławval.¹⁸⁴

1277-ben, miután az egy évvel korábban kötött, az első háborút lezáró bécsi békét egyik fél sem tartotta be, II. Ottokár és Habsburg Rudolf május 6-án ismét békét kötött, majd azt szeptember 12-én kiegészítették. Ezek szövegében a cseh uralkodó szövetségesei között IV. Henrik wrocławai herceg, illetve az Ottokárral rokoni vagy baráti viszonyban álló többi Piast is említésre került.¹⁸⁵ Bizonyos, hogy a király számára nagy fontossággal bírt lengyel szövetségeseinek megtartása. A nem egyértelmű megítélésű Henricus Italicus formuláskönyvében fennmaradt szöveg szerint egyenesen manifesztumot intézett a Piastokhoz, kiemelve a csehek és a lengyelek szomszédságát, rokonságát és sorsközösséget,¹⁸⁶ ezzel is szövetségre szólítva fel a Piastokat. Ha a felhívás esetlegesen irodalmi fikció is, az azonban kétségtelen, a legnicai II. (Kopasz) Bolesław és fia kivételével a Piastok II. Ottokár mellett foglaltak állást, szövetséget kötve vele. 1277. augusztus végén, szeptember elején IV. (Törvényes) Henrik meg is újította hűségesküjét, illetve egyenesen úgy nyilatkozott a cseh királynak, csak tőle fogja fogadni a lovagi övet. Kapcsolatukat ezenkívül egy örökösödési szerződéssel is megerősítették.¹⁸⁷ Ebben az időszakban II. Ottokár támogatói között tarthatjuk számon a korábbi ellenfeleket, Opoli Władysławot és V. (Szemérmes) Bolesławot is, akik – miként említettem – együtt közvetítettek IV. Henrik és Jámbor Bolesław konfliktusában.¹⁸⁸

Ottokár és Habsburg Rudolf konfliktusa az 1278. évi dürnkruti, avagy második morva-mezői csatában kulminálódott, amely egyben a Babenberg-örökségért folytatott harc végét is jelentette. Az augusztus 26-án lezajló csatáról a korszak szinte összes forrása be-

182 *Piastowie*, 617–622.

183 Uo. 421–423.

184 Lásd Tomasz Jurek: Henryk Probus i Henryk glogowski: stosunki wzajemne w latach 1273–1290. *Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka* 42 (1987) 558–560.; *Piastowie*, 422., 427–428.

185 „... ac ceteros principes Polonorum, qui nostri sunt consanguinei et amici...” – *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemae*. I–VI. Ed. Gustav Friedrich et al. Praha, 1904–2006. V/2. 560. 846. sz.; *Regesta Imperii*. VI/1. *Die Regesten des Kaiserreiches unter Rudolf, Adolf, Albrecht, Heinrich VII. 1273–1313*. Bearb. Oswald Bedlich. Innsbruck, 1898. 212–213. 860. sz. Vö. Wyrozumski: *Beteiligung*, 18.; Rudolf: *Közép-Európa*, 341–346.

186 „... in lingue consonancia nobis conuenit, ipsa proxima loci contiguitate nullius intersecta distancie spacio, terris nostris coniungitur, ipsa et unione glutinatur sanguinis et affinitatis nobis connectitur vinculo...” Bolesław Ulanowski: *Przyczynki źródłowe do ostatnich lat panowania Ottokara II.* In: *Archiwum Komisji Historycznej*. IV. Kraków, 1888. (*Scriptores Rerum Polonicarum* 12) 12. 9. sz. Vö. Jurek: *Der Einfluß*, 186–187.

187 *Codex diplomaticus Silesiae, herausgegeben vom Verein für Geschichte und Alterthum Schlesiens*. I–XXXVI. Ed. Wilhelm Wattenbach et al. Breslau, 1857–1933. VII/2. 231. 1540. sz. Vö. Wyrozumski: *Beteiligung*, 18.; Jurek: *Der Einfluß*, 186–187.; Rudolf: *Közép-Európa*, 349–350. Egyes elképzelések szerint egy 1277 szeptemberében vagy 1277–1278 fordulóján, Opavában lezajlott találkozón a cseh király Piast támogatói személyesen találkoztak a Přemyslida uralkodóval. Bronisław Nowacki: *Przemysł II. Odnawiciel Korony Polskiej (1257–1296)*. Kraków, 2007. [E-könyv, oldalszámok nélkül]; Jurek: *Der Einfluß*, 186.

188 Wyrozumski: *Beteiligung*, 18.

számol hosszabban vagy rövidebben.¹⁸⁹ Szempontunkból Stájer Ottokár híradása kiemelkedő jelentőségű: szerinte a cseh király oldalán harcolt a wrocławai (IV. [Igazságos] Henrik), a glogówi (III. Henrik) és az opole-racibórz-i, valamint több más, többnyire nehezen beazonosítható lengyel fejedelem, köztük Fekete Leszek és II. Przemysł.¹⁹⁰ Az bizonyosnak tűnik, hogy Ottokár még június elejére Opavába hívta Piast szövetségeseit,¹⁹¹ azonban a lengyel középkorkutatásban az a nézet vált elfogadottá, hogy valójában sem Opolei Władysław, sem III. és IV. Henrik nem volt személyesen jelen a cseh király táborában, pusztán csapataikkal segítették őt.¹⁹² Ezeket Ottokár egy külön egységbe osztotta be, feltehetően csak segéd szerepet szánt nekik.¹⁹³

Ezen a ponton vissza kell térnünk Stájer Ottokár híradására, amely szerint egy bizonyos Vencel hercegnek, II. Ottokár unokaöccsének a fia, Bolko nagy csapattal segítette a cseh uralkodót.¹⁹⁴ Jerzy Wyrozumski a korábbi lengyel kutatás eredményeire alapozva csak annyit állapít meg, nem ismert Vencel nevű herceg a korszakból.¹⁹⁵ A krónika magyar fordítója és kiadója, Bagi Dániel ezt az adatot úgy oldotta fel, hogy a csatában valójában Opolei Władysław fia, Bolko¹⁹⁶ (Bolesław, 1281/1282–1313)¹⁹⁷ vett részt.¹⁹⁸ Mivelhogy az opolei herceg harmadik fia 1277-től társuralkodóként állt apja mellett,¹⁹⁹ magam is kifejezetten valószínűnek látom ezt a scenáriót, különösen mivel a következő mondatban, ugyan név nélkül, de Stájer Ottokár az opolei herceg katonáit is megemlíti. Mindehhez hozzátehetjük, Władysław 1278-ban bizonyosan elmúlt ötvenéves,²⁰⁰ azaz nem számított fiatalnak, nem elvetendő tehát az elképzelés, hogy helyette fia vezette csapatait.

A csatát, mint az közismert, Habsburg Rudolf nyerte meg, maga II. Ottokár is holtan maradt a csataterén, ezzel pedig egy új korszak vette kezdetét, a sziléziai és a lengyelországi Piastok életében egyaránt. Írásunk főszereplője, Opolei Władysław igyekezett kihasználni az új helyzetet, kísérletet tett Opava megszerzésére, sikertelenül. 1280-ban Władysław, illetve fia, Bolko is jelen volt IV. Henrik²⁰¹ mellett Bécsben, ahol hűségüket

189 Rudolf: *Közép-Európa*, 362–363.

190 SRK 147. 418. j. Több lengyel évkönyv is beszámol a csatáról, II. Ottokár haláláról, illetve krakkói csapatok részvételéről. „... rex Bohemie Premislius occisus est et milites Cracvienses capti sunt...” Rocznik Traski – Rocznik Krakowski. In: *Monumenta Poloniae Historica*, II. 843.

191 Rudolf: *Közép-Európa*, 359.

192 Wyrozumski: *Beteiligung*, 19–21.; *Piastowie*, 722–723.

193 Rudolf: *Közép-Európa*, 365.

194 „Sokat segített neki unokaöccse, Vencel herceg, akinek a fia, Bolkó herceg sok katonát hozott neki, akik az ő akaratajának engedelmeskedtek. Követelésére és a saját pénzéből, amit igen sajnált, az oppelni herceg is küldött neki nem egy derék vitézt.” SRK 147.

195 Wyrozumski: *Beteiligung*, 20. Lásd még Mika: *Walka*, 90–91.

196 Neumann Tibor hívta fel rá a figyelmem, hogy a 15–16. században a Vencel [Wlaczlaw] és a László [Władysław] nevek szláv alakjainak hasonló hangzása miatt a felvidéki szláv nyelvterületeken gyakran előfordul, hogy ugyanazon személy nevét egyszer Venceslaus, máskor Ladislaus formában fordítják latinra. Köszönöm neki az információt!

197 *Piastowie*, 726–728.

198 SRK 147. 417. j.

199 *Książęta i księżne*, 26–27.; *Piastowie*, 726.

200 Jasiński: *Rodowód Piastów śląskich*, 510.

201 IV. Henrik II. Ottokár halála után a gyermek II. Vencel gyámjaként kívánt fellépni, de sikertelenül. *Piastowie*, 428.

tettek Habsburg Rudolfnak.²⁰² Sziléziai szomszédjával is megerősítette szövetségét, egyébként is közeli rokoni kapcsolatukat egy házassággal fokozták, IV. Henrik Władysław lányát, Konstanciát vette feleségül.²⁰³

Opolei Władysław 1281 vagy 1282 augusztusának végén, esetleg szeptemberben távozott az élők sorából, ekkor fiai, Bolko, Kázmér, Mieszko és Przemysław felosztották maguk között az Opole-Racibórz-i hercegséget.²⁰⁴

Összegzés

Összefoglalásképpen megállapíthatjuk, Opolei Władysław hányattatott gyermekkor után, 1246-ban, bátyja halála után került az Opole-Racibórz-i Hercegség élére. A következő években aktív szerepet vállalt a Piast hercegek közötti szövetségekben és konfliktusokban. A Babenberg-örökségért folytatott Přemysl-Árpád-vetélkedésben először a IV. Bélát támogató koalícióban vállalt szerepet V. (Szemérmes) Bolesław krakkó-sandomierz-i herceg oldalán, azonban nem sokkal később kibékült II. Ottokár cseh uralkodóval, és egészen 1278-ig, a királynak a dürnkruti csatában bekövetkezett haláláig őt támogatta. Azt illetően, mi lehetett az oka a pártváltásnak, illetőleg hogy kezdetben sziléziai rokonaival szemben miért nem a Přemysl uralkodó oldalán állt, többféle magyarázat kínálkozik. A szakirodalomban megfogalmazott, Opavára vonatkozó területi igény, illetve a Racibórz-t ért támadás megbosszulása mellett írásomban arra mutattam rá, Opolei Władysław esetleges magyar családi szálai is szerepet játszhattak kezdeti pártválasztásában. Mindezen túl igyekeztem bemutatni a Piast hercegek szövevényes családi és politikai nexusait, amelyek talán még fontosabb tényezők²⁰⁵ lehetnek 1253-ban, majd a pártváltást illetően, ahogyan a IV. Bélához köthető, házasságokkal megerősített szövetségek vonatkozásában is.

202 *Książęta i księżne*, 27., 122.; *Piastowie*, 723.; Kozłowski: *The Thirteenth-Century*, 184.

203 *Książęta i księżne*, 123.; *Piastowie*, 428., 728.

204 *Książęta i księżne*, 122.; *Piastowie*, 723.; Horwat: *Książęta górnośląscy*, 29.; Jasiński: *Rodowód Piastów śląskich*, 510–511.; Kozłowski: *The Thirteenth-Century*, 172.

205 Lásd Kozłowski: *The Thirteenth-Century*, 214–215.

Lengyel Fejedelemségek a 13. század első felében (A térképet Nagy Béla készítette.)

A Piastok leszármazása III. Ferdeszájú Bolesławtól a 14. század elejéig¹

III. (Ferdeszájú/Krzywousty) Bolesław (1107–1138)

Senior dux pozíciót betöltő fiai:

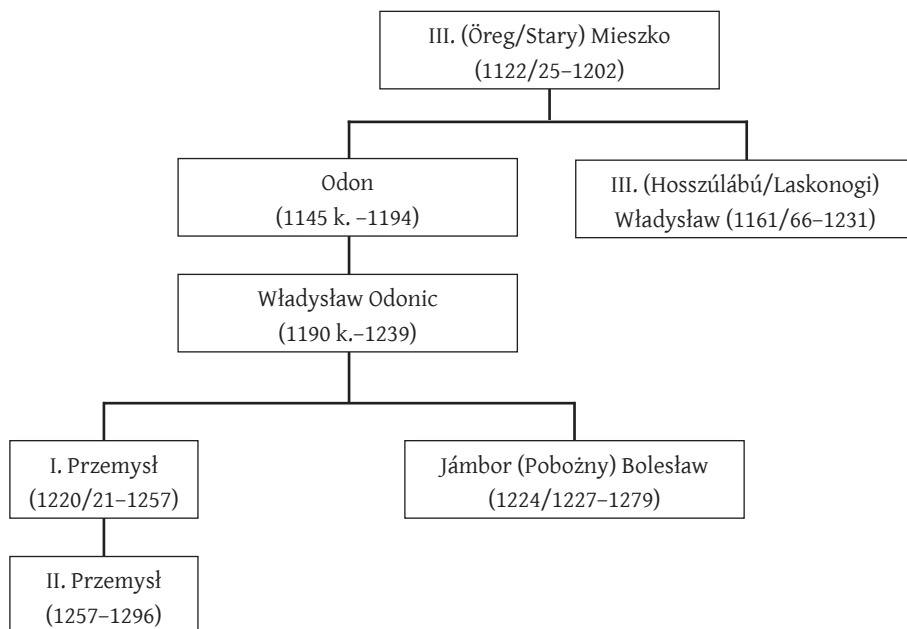
II. (Számúzótt/Wygnaniec) Władysław (1138–1146)

IV. (Göndörhajú/Kędzierzawy) Bolesław (1146–173)

III. (Öreg/Stary) Mieszko (1173–1177, 1191, 1198–1199, 1201))

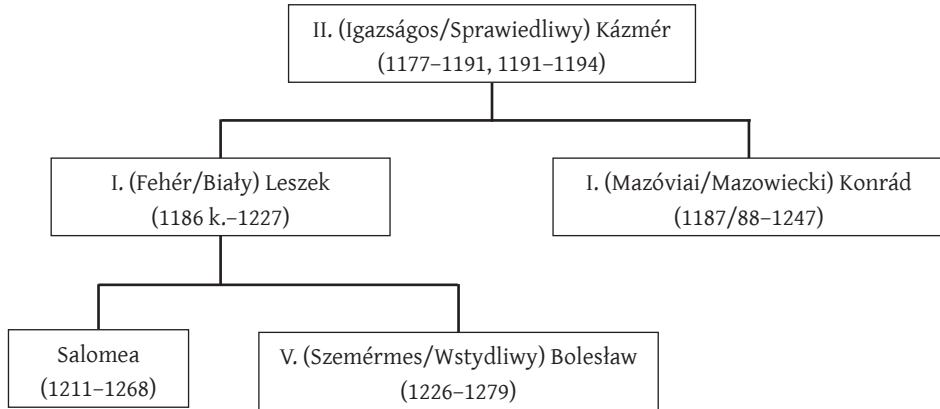
II. (Igazságos/Sprawiedliwy) Kázmér (1177–1191, 1191–1194)

Nagy-lengyelországi Piastok

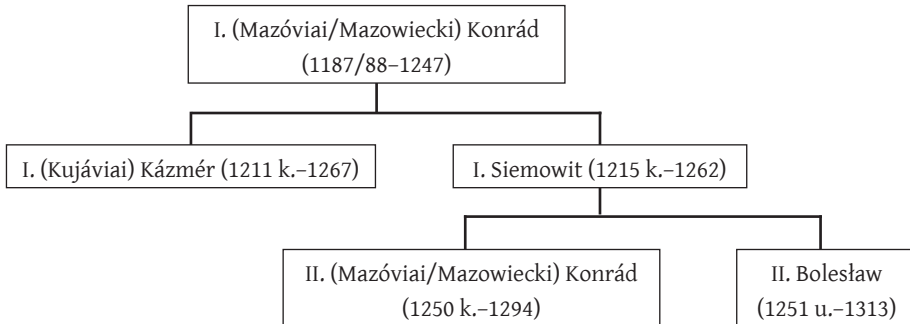

¹ *Piastowie* alapján. Az első generáció esetében a *senior duxok* uralkodási éveit tüntettem fel, a részfejedelemségek esetében az életadatokat. Egy kivétellel csak a férfiak szerepelnek az ábrákon, közülük is kizárólag a fontosabb politikai aktorok.

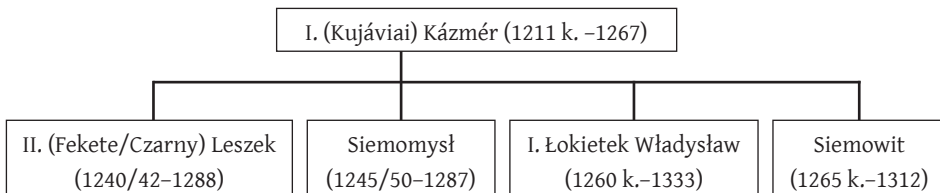
Kis-lengyelországi Piastok

Mazóviai Piastok

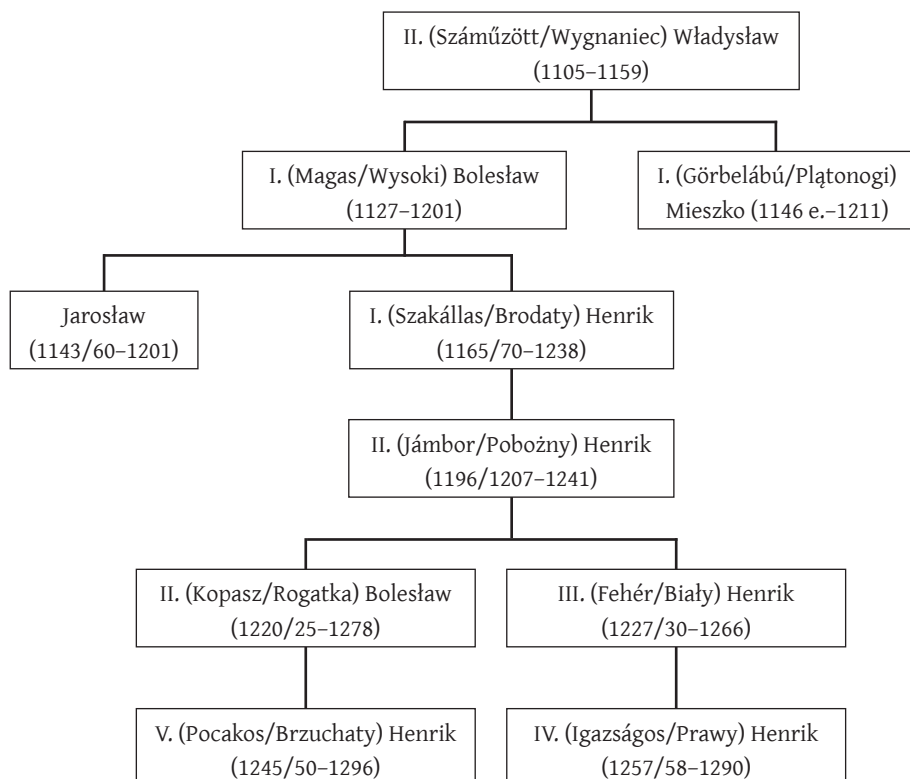

Kujáviai Piastok

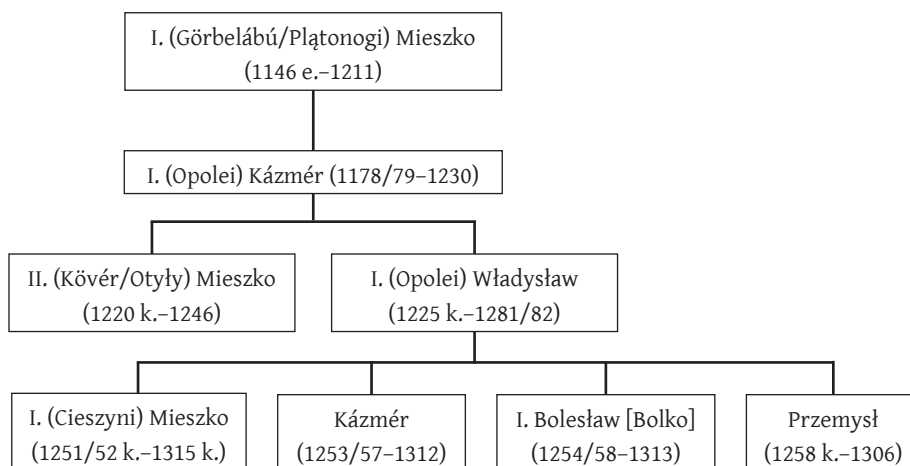

Sziléziai (wrocławii) Piastok

Opolei Piastok

CONTENTS

STUDIES

- Gábor Barabás** From Friend to Foe. Duke Władysław of Opole and the Přemysl–Árpád Conflict in the Second Half of the 13th Century 1
- Ágnes Szalai** The Organisation of Somlyó into a Fortress and the Central Government of the First Years of the Apafi Period 31
- Kornél Nagy** “Omnes Viae Varsaviam ducunt”/“All Roads Lead to Warsaw”. The Case of the Armenian Missions in Moldavia and Transylvania in the Last Third of the 17th Century (1668–1691) 51
- János Szulovszky** Was the Coffee–House an Urban Phenomenon in Hungary at the End of the 19th Century? 81
- Róbert Balogh – Péter Homor** Nation–Building Foresters. Nationalism in Hungarian Forestry, 1862–1913 105
- Béni L. Balogh** “You will be the Second Lenin”. Petru Groza’s Ideological Turn in the Late 1920s and the First Half of the 1930s 127
- Márta Hantos–Varga** The St. Stephen Theory of Statehood as “Christianity Applied to Politics”. Reform Catholic Reflections on the Political Community and the Nation in the 1930s and 1940s 147
- ## DEBATE
- Károly Perényi** Small Hungarian Celtology. Misunderstood sources from the Uighurs to Ulászló 175
-

E számunk szerzői

L. Balogh Béni, tudományos munkatárs, HUN–REN Társadalomtudományi Kutatóközpont, Kisebbségkutató Intézet, Kisebbségtörténeti és Etnopolitikai Osztály ● Balogh Róbert, posztdoktori kutató, Ostravai Egyetem [Csehország] ● Barabás Gábor, egyetemi docens, Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészet– és Társadalomtudományi Kar, Középkori és Koraiújkori Történeti Tanszék ● Hantos–Varga Márta, történész ● Homor Péter, levéltárvezető, Széchenyi István Egyetem, Egyetemi Könyvtár és Levéltár ● Nagy Kornél, tudományos főmunkatárs, HUN–REN BTK TTI, Kora újkori osztály ● Perényi Károly, történész ● Szalai Ágnes, tudományos segédmunkatárs, HUN–REN BTK TTI, Kora újkori osztály ● Szulovszky János, tudományos főmunkatárs, HUN–REN BTK TTI, Újkori osztály

(HUN–REN BTK TTI = HUN–REN [Magyar Kutatási Hálózat] Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet)

Az egyes számok megvásárolhatóak, illetve megrendelhetőek:

HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet
1097 Budapest, Tóth Kálmán u. 4., B épület 4.44-es iroda
Telefon: +36-1-224-6700/4624, 4626-os mellék
E-mail: bardi.erzsebet@abtk.hu, terjesztes@abtk.hu

Penna Bölcsész Könyvesbolt
(hétköznapokon, 13 és 17 óra között)
1053 Budapest, Magyar u. 40.
Telefon: +36-30-203-1769
E-mail: info@pennakonyvesbolt.hu

A folyóirat teljes évfolyama előfizethető bármely
hírlapkézbesítő postahivatalnál.

Ára: 1800 Ft
Előfizetőknek: 1000 Ft

